

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

“Det är ett väldigt svårdefinierat begrepp”

En kvalitativ studie om fältarbetares
uppfattning av begreppet riskzon

SQ4562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp

Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits

Kandidatnivå

Termin: VT 2019

Författare: Madelene Balke & Sofia Hedström

Handledare: Björn Jonsson

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Bakgrund och problemformulering	5
1.1.1 Studiens relevans för socialt arbete	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Avgränsning	7
1.4 Arbetsfördelning	7
1.5 Förförståelse	8
1.6 Uppsatsens fortsatta disposition	8
2. Fältarbete i Sverige	9
2.1 Fältarbetets historia	9
2.2 Förebyggande arbete och fältarbete idag	10
3. Tidigare forskning	13
3.1 Ungdom.....	13
3.2 Riskzon för normbrytande beteende	15
3.3 Risk- och skyddsfaktorer.....	16
Figur 1.....	17
4. Teori och teoretiska begrepp	18
4.1 Handlingsutrymme	18
4.2 Bronfenbrenners utvecklingsökologi	20
Figur 2.....	22
5. Metod och metodologiska överväganden	25
5.1 Val av metod	25
5.2 Urvalsprocess	26
5.3 Genomförande av intervjustudien	27
5.3.1 Inifrånperspektivet	28
5.4 Bearbetning av empirin	29
5.5 Analysmetod	29
5.6 Studiens tillförlitlighet	31
5.7 Forskningsetiska överväganden	32
6. Resultat och analys	36
6.1 Uppfattning av begreppet riskzon	36
6.1.1 Svårdefinierat	36
6.1.2 När definitionen skiljer sig	38
6.2 En vag definition ger tolkningsutrymme.....	41
6.3 Hem och skola på mikronivå.....	44
6.3.1 Individens närmiljö	44

6.3.2 Risk- och skyddsfaktorer	47
6.4 Mesonivåns relationer	49
6.5 Vistelsemiljö och grannskap på exonivå.....	50
6.6 Makronivåns strukturer	52
7. Avslutande diskussion.....	56
Referenslista	59
Bilagor	62
Bilaga 1	62
Bilaga 2	63
Bilaga 3	64

Förord

Vi vill börja med att rikta ett varmt tack till våra informanter som tagit sig tid och visat stort intresse för vår studie, det hade inte varit möjligt utan er! Vi vill även tacka vår handledare Björn för att du höll oss på rätt spår och alltid kom med hjälpsamma synpunkter. Avslutningsvis vill vi tacka varandra för ett gott samarbete och för att vi under hela arbetets gång log mot varandra.

Madelene Balke & Sofia Hedström

1. Inledning

Riskzon är ett tånjbart begrepp som lämnar stort utrymme för individuell tolkning (Socialstyrelsen, 2009). I vår efterforskning har vi haft svårt att hitta en entydig uppfattning. En stor del av litteratur och artiklar behandlar personer i risk att hamna i missbruk (Dermody, 2018), kriminalitet (Nilsson, Schoultz, & Wickenberg, 2015), riskfyllt sexuellt beteende (Kivisto, 2001), riskzon för sjukdom (Mericle, 2002), etc. Dock saknas en entydig definition om vad riskzon betyder och innefattar i det sociala arbetet.

Vad innebär det egentligen för en ungdom att befinna sig i riskzon? Det var den frågan som blev starten för vår studie när vi i januari 2019 tillsammans funderade på vad vi ville undersöka. Vi har båda haft vår verksamhetsförlagda utbildning inom förebyggande insatser och fick därigenom ett intresse för just det förebyggande arbetet som riktar sig mot barn och ungdomar. Vi blev även intresserade av vilken inverkan ett förebyggande arbete kan ha på de ungdomar som kommer i kontakt med de olika verksamheterna, framförallt fältarbetet. Under vår tid i de förebyggande insatserna dök ordet *riskzon* upp i olika sammanhang, ofta kopplat till en viss grupp att arbeta med: ungdom i riskzon. Vad det innebar mer konkret och vilka som inkluderas inom begreppet var otydligt och blev därmed en anledning till att vi ville undersöka uppfattningen och innebörden av riskzon.

1.1 Bakgrund och problemformulering

Fältarbetet sker, likt namnet förklarar, ute på fältet på ungdomars egna arenor där de vistas och lever sina liv. Till skillnad från ett vanligt kontorsjobb sträcker sig fältarbetet längre i både vistelsemiljö och arbetstider, ständigt med målet att vara tillgängliga och finnas där för ungdomar på de platser andra vuxna inte alltid får komma in eller befinner sig av naturliga skäl (Ander, 2005). Det tidiga fältarbetet i Sverige utgick från två grundprinciper: att allt kontaktsökande och kontaktskapande med ungdomarna skulle utgå från frivillighet samt att det främsta hjälpmedlet skulle vara det förtroende som skapas i relationen mellan fältarbetaren och ungdomen (Sernhede, 1984). Vid uppstarten av det uppsökande fältarbetet i Göteborg på 1950-talet kan utläsas av de aktuella dokumenten från den tiden att arbetet skulle vara

koncentrerat till “ungdomar i riskzonen” (Sernhede, 1984, s. 12). Trots att det var för mer än 60 år sedan, är det mycket från de tidigaste riktlinjerna för fältarbetet som fortfarande är aktuella.

Enligt det inriktningsdokument (Bilaga 3) som två av de fältarbetare vi har intervjuat arbetar utefter, beskrivs målgruppen som ungdomar i en viss ålder som befinner sig i riskzon. Vad riskzon i sin tur innebär är det inget dokument som formulerar eller förtydligar. Hur kommer det sig att ett välanvänt begrepp som tycks sakna en tydlig definition kan påverka en yrkesgrupps arbete? Vi har valt att intervjua fältarbetare kring deras tolkning av ordet riskzon för att undersöka hur de uppfattar ordet i deras arbete med ungdomar.

1.1.1 Studiens relevans för socialt arbete

Att bedriva ett socialt arbete är i Sverige inte enbart förenat med ett säkerhetsnät i akuta situationer, utan även ett långsiktigt arbete. I Socialtjänstlagen kap 1 §1 regleras det sociala arbetet som skall främja ekonomisk och social trygghet samt jämlikhet i levnadsvillkor (Socialtjänstlagen 2001:453). En av verksamheterna som finns inom Socialtjänsten är det förebyggande arbetet som har till syfte att förhindra att skada uppstår (Akademikerförbundet SSR, 2011). Dock har det förebyggande arbetet ofta negligerats i tider av nedskärningar då det inte är lagstadgat för kommuner och regioner att erbjuda förebyggande universella insatser (ibid). En del av det förebyggande arbetet är fältgrupper som saknar en konkret definition av deras målgrupp. Vad får det för betydelse för fältarbetarnas arbete när ett vanligt förekommande begrepp och deras målgrupp verkar vara oprecist? Diskussion kan föras hur ett socialt arbete kan främja jämlikhet när det inte finns något konkret att utgå från. Det är möjligt att det föreligger en risk att ungdomar därav kan förbises när det inte finns en garanti för att de uppmärksammas av yrkesgruppen som är ansvarig för dem. Därför anser vi det vara relevant för socialt arbete att studera hur fältarbetare uppfattar deras målgrupp.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka och analysera hur fältarbetare uppfattar ordet riskzon

och vilka sammanhang fältarbetare ser kan utgöra riskzon i en ungdoms liv.

Våra frågeställningar:

- Hur uppfattar fältarbetare ordet riskzon?
- Hur identifierar en fältarbetare om en ungdom är i riskzon?
- Vilka sammanhang ser fältarbetarna kan utgöra en riskzon i en ungdoms liv?

1.3 Avgränsning

Då socialt arbete innefattar ett brett spektrum av ämnen har avgränsning varit en naturlig del av vårt arbete. Dels för att utrymmet är begränsat i en kandidatuppsats och dels för att tidsramen är snäv. Vårt intresse låg tidigt i det förebyggande arbetet och vi intresserade oss senare även för att undersöka begreppet riskzon djupare. Därför valde vi att avgränsa oss till att enbart intervjua fältarbetare inom förebyggande arbete. Diskussion har förts om att genomföra en komparativ studie med jämförelse av hur olika fältarbetare definierar ordet riskzon. Vi valde dock att fokusera på fältarbetares förståelse och uppfattning av ordet och inte en jämförelse fältarbetare emellan. Ytterligare en avgränsning som gjorts är att fokusera på fältarbetare som arbetar uppsökande mot ungdomar. Att undersöka ungdomars egna erfarenheter av förebyggande arbete skulle också varit av intresse men med hänsyn till de etiska aspekter som hade behövts ta i beaktning vid en sådan studie i relation till denna uppsats utrymmesbegränsning, valde vi att inte ta med den aspekten. Vi har även valt att endast fokusera på en svensk kontext.

1.4 Arbetsfördelning

Vi har i så stor mån som möjligt försökt att göra vår studie i samråd med varandra och har tillsammans utformat texten i stora drag. Dock har vi stundtals delat upp textarbetet och skrivit varsin del för sig. Vid sådan uppdelning har vi i efterhand läst och korrigerat varandras delar. Vi har även sökt att skriva likvärdigt för att få

en så sammanflätad text som möjligt. I huvudsak har vi båda varit deltagande vid intervjuerna, med undantag för två intervjuer då vi intervjuade varsin fältarbetare. Vi delade upp transkriberingsarbetet jämnt mellan oss och även i analysarbetet och diskussionen har vi båda varit delaktiga efter gemensam diskussion för att på detta sätt bidra till en högre trovärdighet i resultatet.

1.5 Förförståelse

Som tidigare nämnts har vi båda god kännedom av förebyggande arbete samt fältarbete via vår verksamhetsförlagda utbildning under föregående termin. Vi har sett det som något positivt då vi i intervjusituationen inte behöver lägga extra tid på att förstå de huvudsakliga arbetsuppgifterna som informanterna gör, utan istället ha möjlighet att gå in djupare i vårt valda ämne mer direkt. Att ha god kännedom om ett ämne kan dock göra att vissa saker missas på grund av det tas som självklarheter när en är på "insidan". Vidare diskussion om detta lyfts i avsnitt 5.3.1. Vi har även fått med oss en del kunskap om förebyggande arbete under våra terminer på Socionomprogrammet på Göteborgs Universitet. Under vår tid som studenter på Socionomprogrammet har vi även samlat på oss teoretisk kunskap som kan varit med och format våra val av teorier och i förlängningen vår analys och slutsats.

1.6 Uppsatsens fortsatta disposition

I kapitel två redovisas en bakgrund till fältarbetets historia i Sverige samt det förebyggande arbetet. Vi redogör även för hur fältarbetet ser ut idag. I kapitel tre har vi valt att presentera den tidigare forskning vi hittat om begreppen ungdom, riskzon och risk- och skyddsfaktorer för att ge läsaren en inblick i vad som redan skrivits om dessa ämnen. De teorier vi har valt som grund för studiens analys redovisas i kapitel fyra. Där beskrivs dels handlingsutrymme och dels Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell. I metodkapitlet, kapitel fem, förklarar vi hur vi har gått tillväga i vårt metodarbete under studiens gång samt redogör för våra etiska överväganden. I kapitel sex presenteras resultatet från våra åtta intervjuer samt analys av hur det kan kopplas till de valda teorierna. Slutligen lägger vi fram en sammanfattande diskussion som knyter ihop studiens resultat med dess syfte och frågeställningar.

2. Fältarbete i Sverige

För att få en större förståelse av hur fältarbetet utformats i Sverige och hur det påverkar dagens förutsättningar och användning av ordet riskzon behövs kännedom om hur arbetet uppstod vilket följer nedan.

2.1 Fältarbetets historia

Det första uppsökande fältarbetet startades under 1930-talet av Riksförbundet Sveriges Hem- och fritidsgårdar. Det var dock inte förrän 20 år senare, på 1950-talet, som den första kommunala fältverksamheten startade i samband med att barnavårdsnämnden i Stockholm ville kartlägga och bekämpa prostitution bland homosexuella pojkar. Det var även under 1950-talet de stora barnkullarna från efterkrigstiden blev ungdomar och det saknades sociala kontaktnät i de nya förorterna där många av dessa barnfamiljer var bosatta. I förorterna bildades stora ungdomsgång och i både Stockholm och Göteborg anställdes personal, som kom att kallas fältassistenter, för att arbeta med socialt fältarbete riktat mot dessa ungdomar som umgicks på gator och torg (Calissendorff, Höjer, & Svensson, 1986).

Under slutet av 1950-talet och i början på 1960-talet arbetade fältassistenter i första hand med kartläggning och kontrollerande insatser. I städernas förorter såg arbetet dock annorlunda ut. Där lades fokus istället på att erbjuda en betydelsefull fritidssysselsättning. Under 1960- och 70-talet expanderade fältarbetet och de två stora fokusområdena var gängbildningar och drogmissbruk hos ungdomar (Calissendorff, Höjer, & Svensson, 1986). Det primära uppdraget var att vara tillgängliga på de platser ungdomarna spenderade sin fritid på, exempelvis i centrum, bland bostadsområden och runt de nyöppnade ungdomsgårdarna. Arbetet professionaliserades i takt med att det kom grupper från universiteten för att jobba med ungdomarna. Gängproblematiken och drogmissbruk hos ungdomar började under denna tid i större utsträckning ses som samhällsproblem snarare än som ungdomsproblem (ibid).

Under 1970-talet uppkom diskussionen under Socialutredningen om att utveckla det förebyggande arbetet till att fokusera än mer på att barn och ungdomar uppmärksammades i ett tidigt skede. Ett förebyggande arbete innefattade insatser som var inriktade mot att avlägsna de grundläggande orsakerna till de sociala problem som fanns. Det beslutades i lagstiftningen att det förebyggande arbetet skulle prioriteras vilket blev till ett stort stöd för fältarbetarna. Det lade grunden för vad som än idag ses som en viktig del i arbetet för en fältgrupp; att ungdomar i riskzon inte skall behöva uppleva en negativ kontakt med myndigheter och att de förebyggande insatserna istället skall ha en positiv och stärkande utformning (Calissendorff, Höjer, & Svensson, 1986).

I slutet av 1970-talet och början av 1980-talet blev fältarbete en "erkänd, etablerad verksamhet som politiker initierar för att lösa mycket skiftande problem" (Calissendorff, Höjer, & Svensson, 1986, s. 39). Det var även under denna tid ytterligare en del av fältarbetet utvecklades vid sidan av det kontrollinriktade och aktivitetinriktade arbetet och det nya var det behandlingsinriktade arbetet. Denna linje inkluderade de olika samtalsgrupper som fältgrupper hade på skolor eller ungdomsgårdar (ibid). Trots att fältarbetet har funnits i Sverige i sju decennier, ser mycket av dess arbete likadant ut idag som på 1950-talet. Detta menar Björn Andersson (2006) beror på att trots att fältarbetet ska ligga i framkant med vad som händer i den aktuella ungdomskulturen med de specifika problem som finns just nu, skall det även riktas mot de redan kända sammanhang som är problematiska. Andersson menar vidare att det finns vissa frågor och problem som är återkommande bland ungdomar i alla tider och det leder således till att fältarbetet i vissa aspekter ser väldigt likt ut från ett decennium till ett annat (ibid).

2.2 Förebyggande arbete och fältarbete idag

Det sociala förebyggande arbetet är ett föränderligt arbete som främst utförs av socionomer (Akademikerförbundet SSR, 2011). Förebyggande arbete återfinns i verksamheter som socialtjänst, skola och hälso- och sjukvård med olika målgrupper som barn, ungdomar, familjer eller vuxna (ibid).

Akademikerförbundet SSR definierar det förebyggande arbetet som "generella

eller riktade insatser till individer eller grupper med syfte att främja och förhindra att problem uppstår eller förvärras” (Akademikerförbundet SSR, 2011, s. 4).

Respekt för människors integritet och självbestämmande är två värden som det förebyggande arbetet vilar på tillsammans med att understödja hälsa och se till det sunda hos människor (Akademikerförbundet SSR, 2011). Det förebyggande arbetet sker oftast på en frivillig grund utifrån den individ eller grupp som berörs av arbetet (ibid). Frivilligheten går i linje med de inledande mål som finns i Socialtjänstlagens första kapitel (SoL 2001:453). Även Socialtjänstlagens kap 5 §1 p3 säger att socialnämnden i varje kommun skall “bedriva uppsökande verksamhet och annat förebyggande arbete för att förhindra att barn och unga far illa” (SoL 2001:453).

En invändning som har lyfts mot det förebyggande arbetet är att de mål och resurser som det förebyggande arbetet formas utifrån beskriver uttalat vilka normer och värderingar som föreligger och vilka intressen som finns hos de personer som är i en position med möjligheten att påverka dessa (Sahlin, 1992). Det betyder att de uppfattningar som finns när en individ har ett normbrytande beteende eller avviker från det “normala”, ligger till grund för vilka insatser som erbjuds och vad de skall fokuseras på (ibid). Resultatet av det kan bli att det förebyggande arbetets utformning till viss grad riskerar att inte bara bli suddigt och diffust, utan även normativt där den personliga tolkningen innebär ett maktutövande (ibid).

En del av det förebyggande arbetet kan vara fältarbete. Ett uppsökande fältarbete genomförs oftast i för fältarbetaren varierande samt oorganiserade eller okontrollerade situationer (B. Andersson, 2013). För fältarbetet är det därför viktigt att först definiera vad begreppet fält innebär i sammanhanget. Riksförbundet för fältarbete (RiF) definierar det som “miljöer där unga människor på ett osystematiskt sätt vistas, möts och blir sedda” (*Fältarbete en definition RiF*, u.å., s. 2). Det är också i dessa miljöer fältarbetare bör vistas för att ha möjlighet att skapa relationer till ungdomarna. Bland de professionella kvaliteter som Andersson (2013) nämner som viktiga för ett uppsökande arbete betonas engagemang och respekt då de människor de möter ofta befinner sig i utsatta situationer. Utgångspunkten för fältarbetet är att det finns tillitsfulla och goda relationer med ungdomar såväl som med andra verksamheter som ungdomar kommer i kontakt med (ibid).

Fältarbetets metod bygger på fyra delar: uppsökande arbete, analys, insats och dokumentation/utvärdering (*Fältarbete en definition RiF*, u.å.). Att bedriva fältarbete innebär att vara en uppsökande resurs. Det finns tre nivåer som ett fältarbete utgår från för att kunna tillfredsställa de behov som observeras under det uppsökande arbetet. Dessa nivåer är individ-, grupp-, och samhällsnivå. Kopplat till varje nivå finns insatser som syftar till att förhindra sociala problem och dessa är strukturinriktade, förebyggande samt behandlande (ibid).

3. Tidigare forskning

Under vår datainsamlingsprocess använde vi oss av databaser som Göteborgs Universitet har tillgång till: Sociology collection, Libris och ProQuest. Vi har även använt oss av Google Scholar och Universitetsbibliotekets egen databas. Våra sökord har bland andra varit; riskzon, ungdom i riskzon, risk, fältarbete, adolescens and risk, outreach work. Vi har fått ett hundratal träffar på våra sökningar, däribland främst uppsatser på kandidatnivå. De andra resultaten behandlade riskzon inom sjukvård, risk för sexuellt normbrytande beteende eller risk att återfalla i ett missbruk. Vi har använt kandidatuppsatserna för att hitta annan användbar litteratur i källhänvisningar och referenser i form av antologier och böcker som vidrör fältarbetet som profession. Emellertid har vi saknat litteratur som rör fältarbeters egen uppfattning av sitt yrke såväl som fältarbeters uppfattning av begreppet riskzon. Vi har valt att presentera tidigare forskning om gruppen ungdom då det är målgruppen fältarbetarna vi har intervjuat arbetar mot samt för att öka förståelsen om den position gruppen har i samhället. Vidare presenteras riskzon och risk- och skyddsfaktorer, då de är centrala begrepp i denna studie.

3.1 Ungdom

Den period i livet som vi i dagens samhälle kallar ungdomstiden har inte alltid existerat som en egen definierad tidsperiod. Philippe Ariès menar att det på 1600-talet saknades ett eget specifikt begrepp för ungdomstiden i västvärlden medan andra forskare menar att en ungdomsperiod har funnits längre tillbaka i tiden (Ohlsson & Swärd, 1994). Oavsett forskarnas skilda meningar om när begreppet uppkom, är de överens om att innehållet i begreppet har förändrats under tidens gång beroende av de kulturella, ekonomiska, sociala och familjerättsliga förhållanden som funnits (ibid).

Under 1950-talet började ungdomar kategoriseras som en egen social kategori i Sverige och det var i samband med det de första ungdomskulturerna växte fram (Ohlsson & Swärd, 1994). När det kommer till ungdomsforskning i Sverige finns det framförallt två teoritraditioner som utmärker sig som extra inflytelserika, dels den brittiska subkulturforskningen dels den västtyska socialisationsteorin (Waara,

1990). De är dock svåra att omedelbart använda i en svensk kontext och bör snarare ses som inspirationskällor tillsammans med andra teorier (ibid). I den första forskningsrapporten från den brittiska subkulturforskningen vid universitetet i Birmingham från 1970-talet undersöktes “hur det moderna samhället formar livsvillkoren för människorna som lever mitt i det” (Waara, 1990, s. 8). Det främsta fokuset för Birminghamforskarna var dock inte ungdomskulturen i sig utan snarare de olika perspektiv av klasskampen i samhället som fanns, där de olika klassförhållanden som rådde i sin tur även definierade ungdomskulturen (Fornäs, Lindberg, & Sernhede, 1984). Trots detta är subkulturteorierna ledande i förståelsen av efterkrigstidens ungdomskultur där de knyter an ungdomskulturens olika stilar med de då aktuella sociala processerna och konflikterna (ibid). Det var tack vare efterkrigstidens ekonomiska positiva utveckling i Sverige som de äldre tonåringarna vid denna tid fick egna fickpengar att handla skivor, kläder de valde själva och andra produkter som gav de en egen stil och möjlighet att hitta likasinnade som gav en gemenskap vilket var bidragande till att ungdomar blev en egen definierad grupp (Giddens & Sutton, 2013).

Det finns både likheter och skillnader mellan de brittiska subkulturteorierna och den västtyska socialisationsteorin. De båda har ett samhällskritiskt perspektiv med inspiration från marxismen och de båda opponerar sig mot den positivistiska forskningen (Fornäs, Lindberg, & Sernhede, 1984). Dock fokuserar socialisationsteorin på individens inre och sociala relationer snarare än kulturella processer, och undersöker hur unga blir vuxna individer i olika tider, samhällen och klasser (ibid). Socialisationsforskarna studerar hur normer och synsätt i ett samhälle formar den uppfostran och det vardagsliv som är med och påverkar individen till att bli en samhällsmedborgare (ibid).

På liknande sätt som begreppet ungdomar skiftat under tidens gång, har även synen på ungdomar som en problematisk grupp förändrats. Ohlsson & Swärd beskriver att synen på ungdom som grupp har förändrats “mellan kulturella och ekonomiska förhållanden och olika politiska och sociala institutioner å ena sidan och barns och ungdomars handlande och experternas och föräldragenerationens uppfattningar om deras moral och behov å den andra sidan.” (Ohlsson & Swärd, 1994, s. 16). Efter en tid när begreppet “problemungdomar” blivit ett alltför negativt laddat ord

uppstod istället begreppet *riskzon* som är ett närbesläktat ord, men med en bättre klang. Dock innehöll ordet redan från början många olika definitioner och beskrivningar av beteenden som av samhället och vuxenvärlden inte var önskvärda (Calissendorff, Höjer & Svensson 1986).

3.2 Riskzon för normbrytande beteende

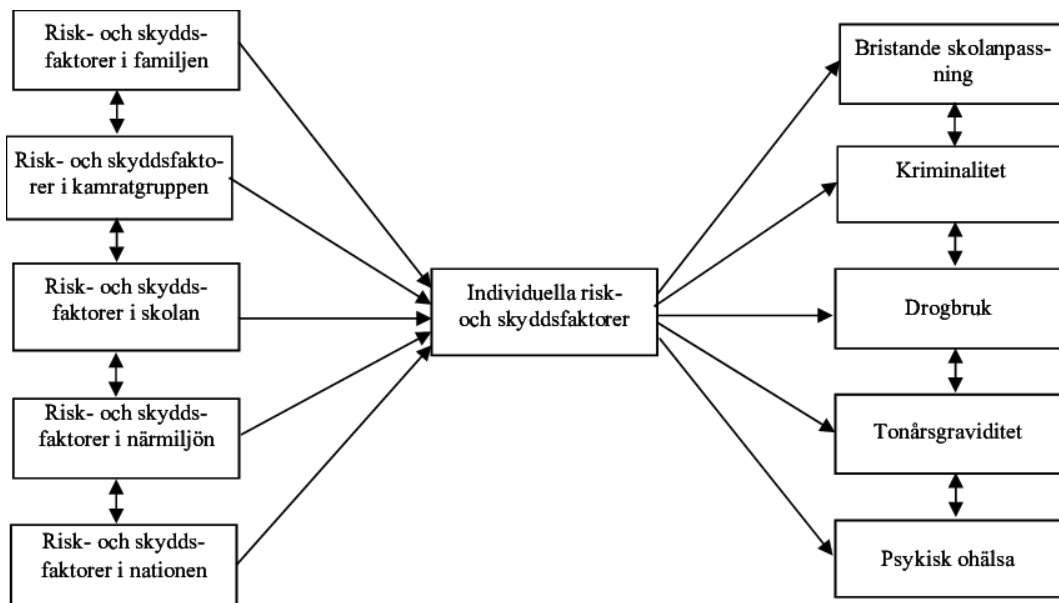
En av definitionerna av riskzon som går att hitta är Socialstyrelsens som beskriver att en ungdom i riskzon är en ungdom med ett normbrytande beteende (Socialstyrelsen, 2009). Normer är de ideal som individer i ett samhälle förväntas leva upp till (Nationalencyklopedin, 2019). Det är dessa ideal som ses som normala av det samhälle som bejakar dem. Normsystem i sin tur inkluderar även handlingar som utförs av individen och dessa handlingar bör stämma överens med de normala mönster som finns i samhället, annars riskerar individen att exkluderas och diskrimineras (ibid). Socialstyrelsen (2009) beskriver vidare normbrytande beteende som en beteckning på ett beteende som medför överträdelser mot normer eller regler med exempel som att snatta, ha otillåten frånvaro från skolan, klottra eller utföra kriminella handlingar (ibid). En ungdom som befinner sig i riskzon brukar vanligtvis innebära att ungdomen befinner sig i ett tidigt stadium till att förevisa ett normbrytande beteendemönster. Risken för att det ska komma att bli en negativ utveckling anses vara hög, men det betyder inte att samtliga tecken eller beteenden behöver vara uppfyllda för att det ska anses som att ungdomen befinner sig i riskzon (ibid).

En faktor som kan spela en avgörande roll i huruvida en ungdom utvecklar ett normbrytande beteende eller ej är frekvensen av låg socioekonomisk status i ungdomens närhet enligt Socialstyrelsen (2009). Det på grund av att en låg socioekonomisk status kan vara en konsekvens av vuxna i arbetslöshet, bristande känslomässig och social kapacitet samt otillräcklig föräldraförmåga (ibid). Det är dock inte vetenskapligt bevisat att det endast finns en teori som på ett fulländat sätt kan förklara varför ett normbrytande beteende utvecklas. Inte heller finns det någon teori som är möjlig att applicera på alla ungdomar som redan har ett normbrytande beteende (ibid).

3.3 Risk- och skyddsfaktorer

En allmängiltig definition av vad risk- och skyddsfaktorer är finns inte menar El-Khouri, Sundell & Strandberg (2005), utan de bör användas flexibelt i ett samspel med de faktorer som finns i den aktuella kontexten och hos den aktuella individen. De är dock två begrepp som har ett nära samband vid beskrivandet av varför barn och ungdomar utvecklar ett normbrytande beteende. Vidare menar författarna att det går att se på risk- och skyddsfaktorer på två olika sätt (ibid). Dels kan de två ses som varandras motsatser i den betydelsen att en god hemmiljö är en skyddsfaktor och en dålig hemmiljö en riskfaktor. Och dels att skyddsfaktorer motverkar riskfaktorer endast i de fall riskfaktorer existerar. El-Khouri, Sundell & Strandberg (2005) menar att det går att förstå riskfaktorer på flera olika områden i en ungdoms liv. Skola, umgänge, individ, fritid och staten är några exempel på detta.

Trots att El-Khouri, Sundell & Strandberg (2005) menar att det inte finns någon allmängiltig definition av vad risk- och skyddsfaktorer är, har Socialstyrelsen (2009) definierat faktorerna i kontexten av ett normbrytande beteende. I handboken "Barn och unga som begår brott" menar de att en riskfaktor är "en egenskap, händelse, förhållande eller process som ökar sannolikheten eller risken för ett visst utfall" (Socialstyrelsen, 2009, s. 167). Motsatsen blir i det här fallet de faktorer som istället *minskar* sannolikheten eller risken för ett visst utfall, med ett annat ord en skyddsfaktor. Myndigheten (2009) ger även exempel på vad riskfaktorer hos ungdomar kan vara. Några av dessa är ofullständiga skolprestationer, bristfälliga familjerelationer, impulsivitet samt användning av alkohol eller narkotika. Motsvarigheten i skyddsfaktorer är en positiv skolgång, goda familjerelationer, god problemlösningskapacitet samt deltagande i värdefulla fritidsaktiviteter (Socialstyrelsen 2009). Sundell & Forster (2005) menar att riskfaktorer har en tendens att påverka varandra. Det visualiseras nedan i en figur där faktorer i olika områden av livet hos en ungdom till vänster i figuren påverkar varandra och blir till risk- och skyddsfaktorer hos ungdomen med eventuella utfall till höger vilka anses vara riskbeteenden.

Figur 1.

Sammankopplade påverkansfaktorer (av Brounstein, Zweig & Gardner, 2001
översatt i Sundell & Forster, 2005)

4. Teori och teoretiska begrepp

I kapitlet presenteras de teorier och begrepp vi valt för att analysera vår insamlade data. Vi valde handlingsutrymme och Bronfenbrenners utvecklingsteoretiska modell efter vår tematisering av intervjumaterialet. Vi såg hur handlingsutrymme utgjorde en stor roll i fältarbetarnas bedömning av riskzon och ansåg att användandet av detta teoretiska begrepp skulle kunna lyfta intressanta aspekter i analysen, exempelvis i form av tolkningsföreträde. Då Bronfenbrenner inkluderar både yttre och inre omständigheter i ett barns liv på ett liknande sätt som vi upplevde att våra informanter beskrev, föll sig valet av denna teoretiska modell naturlig. De sammanhang som fältarbetarna nämnde kan utgöra riskzon i en ungdoms liv fann vi även gick att dela in i de fyra analysnivåerna i Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell.

4.1 Handlingsutrymme

Yrken inom människobehandlande organisationer, exempelvis socialarbetare, har beskrivits inneha rollen att vara en professionell utövare som står i mötet mellan en individ och en myndighet (Johansson, Dellgran, & Höjer, 2015). Positionen har på svenska översatts från Lipskys (2010) *Street level bureaucrats* till, det ofta förekommande begreppet, gräsrotsbyråkrater. Begreppet syftar till att socialarbetare vanligen kommer i kontakt med den hjälpbehövande människan samtidigt som den har organisatoriska ramverk att förhålla sig till och blir därmed en länk däremellan¹ (Svensson, Johnsson, & Laanemets, 2008). Författarna diskuterar hur dubbelheten i yrkesrollen innebär ett underliggande dilemma i det sociala arbetet (ibid). Å ena sidan hur socialarbetaren står i fronten intill en människa i behov, å andra sidan hur organisationens uppbyggnad leder till ett begränsat handlingsutrymme. Handlingsutrymme kan på så vis innebära en frihet i hur socialarbetaren kan utföra sitt arbete men kan även begränsas av de organisatoriska faktorerna när dessa sätter ramar och gränser för arbetet (ibid).

¹ I samtliga referenser som använts lyfts handlingsutrymme utifrån ett myndighetsperspektiv. Trots att inte samtliga av studiens informanter är en del av en myndighet görs antagandet att handlingsutrymme på liknande sätt går att översätta till socialt arbete även utanför myndighetsutövning.

I människobehandlande yrken är det nästintill omöjligt att formulera lagar och regler som är allomfattande i det detaljarbetet som komplexa yrken innebär (Schierenbeck, 2003). Olika organisationer och företag styr sitt arbete utifrån olika regler och ramar. Då det är svårt att beskriva arbetets samtliga delar är det inte möjligt att det rutinmässiga arbetet är detaljstyrt (Blomberg & Dunér, 2015). I synnerhet när det kommer till organisationer som möter och arbetar med människor, vilket naturligt innebär en stor komplexitet där ingen situation är den andra lik (Johansson, Dellgran, & Höjer, 2015). Schierenbeck (2003) beskriver hur det ligger i människobehandlande organisationers uppdrag att försöka utröna de individuella situationerna till olika "fall" att arbeta med. Kontexten kan då inte beaktas i den stora mån som en individuell situation uppbär utan behöver samlas ihop till ett par organisationstypiska kriterier eller kategorier. En brist på detaljförklaringar inom dessa kategorier bidrar till att handlingsutrymmet tas i anspråk för att göra sådana avväganden.

Johansson (2007) argumenterar för hur ett stort handlingsutrymme kan medföra en godtycklighet och minskad rättssäkerhet i mötet med klienten då den fria tolkningsramen anses större. Vid ett minskat handlingsutrymme blir behandlandet av individen likartad och rättssäkerheten ökar. Dock menar författaren vidare att det även bidrar till en snävhet i behandling och bemötande vilket kan leda till en stelhet där individernas olika komplexa situationer inte kan tillgodoses (ibid). Givetvis handlar inte handlingsutrymmet på något sätt om att gå emot lagstiftningen eller arbetsplatsens ramsättningar, däremot kan det egna handlingsutrymmet användas exempelvis för hur bemötandet skall gå tillväga, hur professionaliteten får sitt uttryck eller ger en möjlighet till att vara en självständig aktör i förhållande till sitt uppdrag (Svensson, Johnsson, & Laanemets, 2008).

Handlingsutrymmet påverkas av olika faktorer. Både organisatoriska ramverk och individuella faktorer spelar in i hur den professionella yrkesutövaren har möjlighet och förmåga att handla. I utrymmet ingår därmed både en frihet och ett ansvar (Svensson, Johnsson, & Laanemets, 2008). Vidare förutsätter ett handlingsutrymme god kompetens. Inte bara gällande organisationens faktiska regler utan även om vilka handlingar som tycks befogade och meningsfulla (ibid). Johansson, Laanemets & Svensson (2008) menar att begreppet handlingsutrymme är neutralt i

sin form, det grundar sig i både kunskap och ansvar. Samt att det är en nödvändighet i det flexibla, oförutsägbara arbetet som är det sociala arbetet med människor.

Blomberg & Dunér (2015) påpekar hur det är av vikt att vinna allmänhetens tilltro för yrkets professionalitet då det ligger till grund att behöva ta beslut som går in i människors privata sfär. Att använda sig av sitt givna handlingsutrymme innebär att socialarbetaren kan stå inför olika val hur individens situation skall hanteras. Det innebär även att det är den professionella yrkesutövaren som är bärare av tolkningsföreträdet över situationen. Tolkningsföreträde kan förklaras som den som har makten att tolka och förklara en situation (Svensson, Johnsson, & Laanemets, 2008). Tolkningsföreträdet och den makten det innebär kan antingen bidra till att erbjuda individen möjligheter, eller leda till ingripanden som missgynnar individens situation (ibid).

I en situation där individen och socialarbetaren möts ligger det i socialarbetarens uppgift att göra en bedömning huruvida individen behöver hjälp och i så fall på vilket sätt. Även här spelar handlingsutrymmet en stor roll för hur utfallet kommer att bli (Svensson, Johnsson, & Laanemets, 2008). Att göra en bedömning av en individs situation ligger inte enbart på socialarbetarens egen förmåga utan där finns även ett förutbestämt handlingsutrymme som kan användas i utformandet av resurserna till individen. En del i den professionalitet som arbetet innebär innefattas även en medvetenhet av den maktsituation som råder mellan professionell yrkesutövare och klient. Därigenom kan handlingsutrymmet vara en hjälp i att använda den maktsituationen med medvetenhet och varsamhet (ibid).

4.2 Bronfenbrenners utvecklingsekologi

Urie Bronfenbrenner utkom 1979 med sin teori om mänsklig utveckling med grund i humanekologin (G. Andersson, 2013). Teorin var en motreaktion på den tidigare allmänt rådande utvecklingspsykologin som endast utgick från den enskilde individen och som ansågs möjlig att studera i ett laboratorium helt fränkopplad från sitt sammanhang (ibid). En del av den återkommande kritiken Bronfenbrenner gav mot den utvecklingspsykologiska forskningen var att den mestadels var inriktad på

tillståndet hos individen utan att beakta dess miljö. Han var samtidigt kritisk mot socialisationsteorin som tvärtom enkom fokuserade på miljöns inflytande (ibid).

Den teori som Bronfenbrenner presenterade är vitt skild från den utvecklingsteori som var dominerande vid tiden den utvecklingsekologiska teorin lades fram. Bronfenbrenners egen forskning har i stor utsträckning kommit att fokusera på barn, men han har själv uttryckt att teorin är tillämpningsbar under hela livet då utveckling är något som försiggår under hela livsloppet (G. Andersson, 2013). Teorin framhäver att en människas utveckling sker i ett samband med dess omgivning och i samspel med de faktorer som finns i dess närhet och kallas på grund av detta även systemteori (ibid). Inom teorin finns ett interaktionistiskt perspektiv som kan ses som grundläggande för modellen där det stundande utvecklingsförloppet ses som en produkt av interaktionen mellan den växande individen och miljön (Andersson, 1986). Bronfenbrenner menar att det inte enbart är miljön som påverkar individen utan även att individen kan påverka miljön, om inte annat, delar av den (ibid). Denna syn på interaktion mellan individ och miljö formar alltså den sammantagna bilden av de två som ett system. Begreppet miljö i denna teori innefattar inte enbart den direkta närmiljö som individen befinner sig i, utan omfattar även omgivningen eller samhället ur ett strukturellt perspektiv (Bronfenbrenner, 1979). Dessa olika miljöer kan ses som både direkt kopplade till individen, men även utanför dessa miljöer finns det förhållanden och villkor som indirekt genom interaktioner påverkar individens utveckling (ibid).

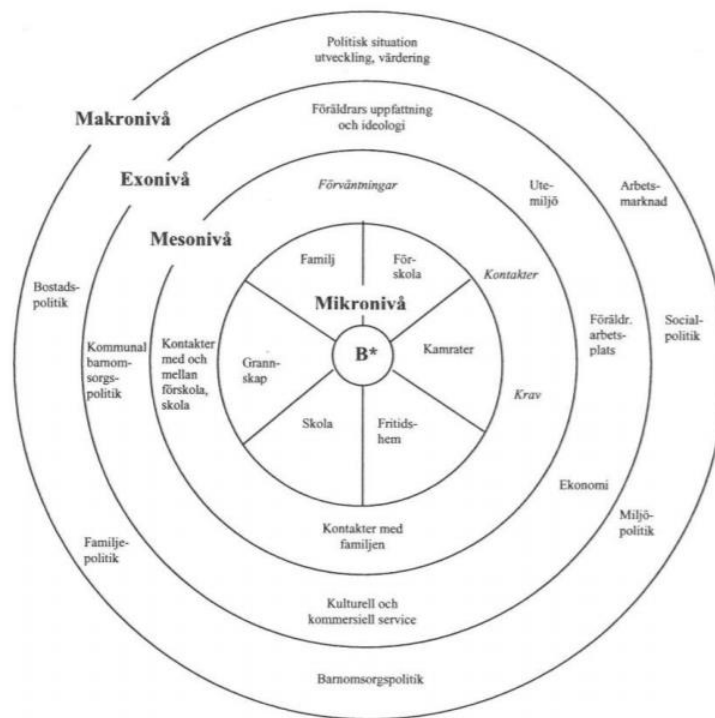
Bronfenbrenner menar även att mänsklig utveckling bör studeras och forskas på i den vardagsmiljö där den sker (1979). För att det ska vara möjligt menar Bronfenbrenner att studier som görs om utvecklingsprocesser bör utgå från den situation och sammanhang individen är i då dessa är med och bildar ett system runt individen som har en betydande roll för dess utveckling (Andersson, 1986).

Följande citat är hämtat ur Andersson (1986) och är hans översättning av Bronfenbrenner.

“Genom att flytta barnet från den miljö det vanligen vistas i och placera det i en annan som är utpräglad obekant, kortlivad och tom på de personer, föremål och erfarenheter som varit centrala i dess liv kan vi få en ofullständig och utarmad bild av såväl barnet som dess miljö. Deras möjligheter att påverka varandra kan vara avsevärt större än vi hittills har upptäckt.”

(Andersson, 1986, s. 14)

Inom teorin finns det fyra analysnivåer där ingen nivå skall ses ha högre hierarki än någon annan. Nivåerna skall ses som att de omsluter och påverkar varandra likt, som Bronfenbrenner själv beskrev det som, ryska dockor (G. Andersson, 2013). I ett senare skede kom hans teoretiska modell att gestaltas i koncentriska cirklar. Här nedan presenteras Ann-Katrin Svenssons tolkning av Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell med individen (B som i barnet) centrerad i mitten.

Figur 2

Bronfenbrenners modell (illustrerad av Svensson 1998, s. 122)

De fyra analysnivåerna är mikro-, meso-, exo- och makronivå. *Mikronivån* innefattar individens interaktion med dess allra närmaste miljö som familj, fritid, vänner och skola, även kallade mikrosystem (G. Andersson, 2013). Inom mikronivån finns det tre faktorer som ses som grundläggande för individens

utveckling och dessa är aktiviteter, roller och relationer (Andersson, 1986). Det är hur individen engagerar sig i dessa tre som anses signifikanta ur ett utvecklingsperspektiv (ibid). Allt eftersom ett barn växer upp kommer det att ingå i allt fler mikrosystem. Såväl inom som mellan mikrosystemen kommer det skapas relationer och nätverk som påverkar individen positivt såväl som negativt (ibid). De relationer som skapas mellan mikrosystemen är viktiga att förstå, då individens utveckling är bunden till dessa enligt den utvecklingsekologiska modellen. Inget mikrosystem är isolerat från något annat utan tillsammans med de andra bildar de individens verklighet (ibid). Det är dessa relationer som inkluderas på *mesonivån* där samspelet mellan de olika mikrosystemen finns. Exempel på relationer kan vara mellan fritid och skola samt de förväntningar och krav som finns på individen. Skolprestationer är exempelvis inte enbart beroende av hur skolmiljön är, utan är även beroende av hur hemsituationen ser ut när det kommer till stöd eller brist på stöd (ibid).

Vidare består *exonivån* av faktorer som existerar utanför individens omedelbara vardagsverklighet men som indirekt berör dess utveckling, till exempel en skolas eller en förälders arbetsplats organisering, välfärdsförmåner, bostadsområde och massmedia (G. Andersson, 2013). Det kan även inkludera föräldrars position i arbetet såväl som kommunala resurser och tillgängligheten av dessa (Andersson, 1986). Den sista av de fyra analysnivåerna är *makronivå* vilken innefattar de värderingar och normer som finns i det för individen aktuella samhället såväl som de politiska beslut som påverkar exempelvis individens skolgång. Det är dessa övergripande faktorer som utformar de andra nivåerna. Inom makronivån finns även de förhållanden som råder på exempelvis bostad- och arbetsmarknaden.

Teorin har kommit att kallas en "hörnsten" inom nätverksarbete och framhålls kunna ge förståelse för ett barns beteende i exempelvis skolan (G. Andersson, 2013). Den amerikanske psykologen James Garbarino har även sammankopplat teorin med utvecklingspsykopatologins kunskap om motståndskraft och skyddsfaktorer (ibid). Han menar att ett barns individuella faktorer som ett gott självförtroende, i kombination med skyddande faktorer i omgivningen som en god relation till en förälder eller annan vuxen, kan styrka barnets kapacitet att övervinna risksituationer (ibid). Det handlar alltså om att det ska finnas mikrosystem som är

väl fungerande i sig själva men som även har en god koppling mellan varandra vilka synliggörs på en mesonivå. Det tillsammans med den psykoanalytiska forskningen, vilken framhäver att en god relation mellan barn och dess förälder kan ge ett bra skydd mot de risker som finns i närmiljön, skapar en större förståelse för vikten av ett fungerande närmsta nätverk för barnet (ibid). Tillsammans med andra forskare har Garbarino även belyst samhällets stöd till de föräldrar som är i behov av det som en skyddsfaktor. Även skolans funktion som utvecklingsstöd med trygga vuxna i de fall där barn har svåra hemförhållanden ses som en skyddsfaktor (ibid). Med andra ord är väl fungerande system på mikro-, meso-, exo- och makronivå av yttersta vikt för att ge en individ stabila skyddsfaktorer.

Trots att vi valt denna teori för dess heltäckande perspektiv av flera nivåer i en individs liv, finns kritik att lyfta fram. I Garbarinos tolkning av de faktorer som Bronfenbrenner lyfter upp på de olika nivåerna som har en påverkan i en individs liv, kan det framstå som att de antingen har en positiv eller negativ inverkan. Det beskrivs även att relationerna mellan de olika mikrosystemen i ett barns liv, *exonivån*, antingen har en positiv eller negativ inverkan. Vi saknar ett resonemang kring huruvida faktorer nödvändigtvis måste ha ett positivt eller negativt inflytande, eller om de kan vara neutrala i dess existens. Det kan vara enkelt att se hur ett barns hemförhållanden antingen har en positiv eller negativ inverkan, dock kan det vara svårare att se exempelvis föräldrars arbetsplats som inneboende av en positiv eller negativ inverkan i barnets liv. Det kan emellertid ha en påverkan och inte vara en neutral faktor, men vi önskar se ett problematiserande av faktorerens inflytande.

5. Metod och metodologiska överväganden

5.1 Val av metod

En av flera metoder som kan väljas efter val av forskningsstrategi, där vi valt den kvalitativa metoden, är *kvalitativ intervju*. Vi har valt denna insamlingsmetod då vi ansåg den vara nödvändig för att erhålla ett detaljrikt material som vi bedömde att vårt syfte och våra frågeställningar krävde. Inför studien valde vi att inte bestämma teorier att utgå från utan snarare låta det insamlade materialet vara ledande i vårt teori- och analysarbete. Den kvalitativa forskningsstrategin betyder att det finns en induktiv syn i studiens empiriska anslag (Bryman, 2008). En induktiv ansats innebär att empirin innehar ett högt värde och forskaren kommer att utlysa resultat, teman och hypoteser utifrån det insamlade materialet. Studien har alltså en induktiv ansats, dock med inslag av en deduktiv utgångspunkt då antagandet görs utifrån vår förförståelse att riskzon är ett svårdefinierat begrepp. Det centrala i den kvalitativa intervjun är att förstå varför och hur informanterna tänker och handlar som de gör (Brinkmann & Kvale, 2014). Det är orden och tolkningen av detta som bildar grunden till empirin (ibid). Vi söker efter att få en specifik yrkesgrupps uppfattning gällande ett visst begrepp vilket överensstämmer med Brinkmann & Kvalets (2014) beskrivning av en kvalitativ studie där det allmänna inte är intressant, utan snarare de specifika och enskilda situationerna. Där bör intervjuaren ha en forskande inställning till det som kommer fram och utifrån det studera ämnet mer djupgående (ibid).

Vidare valde vi att använda en semistrukturerad intervju för att låta informanterna få ett stort utrymme och frihet, då vi ser det som att informanternas upplevelser är sanna utifrån en subjektiv mening där de själva värderar sina upplevelser och erfarenheter som trovärdiga (Justesen & Mik-Meyer 2011). Därmed anser vi att metoden går hand i hand med syftet som vill lyfta fältarbetares egen uppfattning av begreppet riskzon. Justesen & Mik-Meyer (2011) beskriver den semistrukturerade intervjun som en intervjuform där det innan mötet finns några förutbestämda huvudfrågor och bestämda teman som skall behandlas. Dock finns en stor frihet av

att avvika från mallen för att gå djupare in i det intervjupersonen väljer att ta upp. Vi har sökt att få fram en genomarbetad intervjuguide där vi tillsammans reviderat och omarbetat intervjuens teman ett flertal gånger samt tagit hjälp av vår handledare för att säkerställa att vi skulle få in ett material som kunde besvara vårt syfte. Vi har försökt åstadkomma att intervjun till stor del skulle utgå från informantens perspektiv där deras svar fick en stor roll i hur intervjun skulle fortskrida. Detta i linje med Brinkmann & Kvale (2014) som menar att en fördel med en semistrukturerad intervju är att informanterna får sätta ord på sina egna erfarenheter och åsikter, vilket kan bidra till en djupgående bild av fenomenet som undersöks. Det innebär att studien har en konstruktionistisk ontologisk utgångspunkt vilket betyder att de sociala omständigheterna och dess innehåll ses som socialt konstruerade. Resultatet ses därmed som en tolkning av något föränderligt (Bryman, 2008).

5.2 Urvalsprocess

I vår urvalsprocess gjorde vi ett strategiskt urval då vi sökte professionella yrkesarbetare inom fältarbete med en flerårig erfarenhet för att försäkra oss om att informanterna hade en god kunskap gällande arbetet i praktiken. Vidare var vår önskan att hitta informanter från olika arbetsplatser i avsikt att kunna urskilja variation i svaren och typ av område de arbetar i. De områden som nu finns representerade är storstad, grannkommun till storstad, kranskommun till storstad samt stadsdel i storstad. Vår tanke är, i linje med Trost (2010) att en viss variation kan bidra till en större helhetsbild och mer komplex analys. De fältgrupper vi tillfrågade om att delta ansåg vi kompletterade varandra i form av storlek på arbetsgrupp samt verksamhetsområde. Naturligt har vi även utgått från ett fåtal fältgrupper som vi har kännedom om sedan tidigare. Den typ av urval är vad Bryman (2008) skulle kalla ett bekvämlighetsurval. Det är ett resultat av att vi sedan tidigare vet att det är svårt att få tillgång till fältarbetarna som har ett pressat tidsschema. Vetskap om att det kan vara svårt att få tillgång till informanter på grund av deras otillgängliga schema är även något Bryman (2008) nämner som anledning till ett bekvämlighetsurval. Sammanlagt blev det sju intervjutillfällen med åtta informanter.

5.3 Genomförande av intervjustudien

Första steget var att muntligt diskutera vilka frågor vi ville ha besvarade för att kunna uppfylla studiens syfte och sedan börja utforma en intervjuguide. Med hjälp av handledning färdigställdes intervjuguiden (Bilaga 2) och vi skickade ut vårt informationsbrev (Bilaga 1) till de valda fältgrupperna och efter det bokades separata intervjuer. Vi gav informanterna möjlighet att välja att ses på deras kontor eller i ett grupprum på Universitetet. Vi gav dem även möjlighet att bestämma tid på grund av vetskapen att det kan vara svårt att "komma loss" från sin arbetsplats. Samtliga valde att träffas på deras arbetsplats. David & Sutton (2016) menar att det är en fördel om intervjun sker på en neutral plats och de lyfter informantens arbetsplats som förslag för att bidra till att informanten känner att den är i en trygg miljö.

Vid majoriteten av intervjuerna medverkade vi båda där en av oss höll i intervjun och den andre förde anteckningar. Vi upplevde det som positivt att en av oss kunde driva intervjun framåt och den andra hade möjlighet att föra anteckningar under tiden. Trost (2010) menar att det kan skapa en maktobalans att vara två intervjuare respektive en informant vid intervjutillfället. Även Brinkmann & Kvale (2009) menar att en intervjusituation är en asymmetrisk maktrelation då det inte är ett öppet samtal mellan jämställda parter utan en enkelriktad dialog där intervjuaren har en vetenskaplig kompetens och är den som fastställer intervjusituationen och villkoren. Vi menar dock att denna obalanserade maktrelation inte är lika tydlig då vi inte är några professionella forskare utan två studenter. Ett exempel på detta är att vid flertalet intervjuer pågick svaren från informanterna under dryga tio minuter. Detta anser vi är ett belägg på att informanterna kände sig avslappnade med oss.

Vid ett intervjutillfälle var det två informanter med då det var ett villkor från deras sida för att delta, vilket vi accepterade då vi ansåg att det inte skulle påverka resultatet nämnvärt. Två intervjuer skedde även enskilt, en vidare diskussion om detta tas upp under etiska överväganden i 5.7. En kritik som kan föras i genomförandet av intervjuerna är att vi efter ett antal intervjuer sökte få liknande svar hos informanterna som i de tidigare intervjuerna för att kunna urskilja liknande beröringspunkter. Dock gjorde medvetenheten om detta oss uppmärksamma och

vid sådana tillfällen gick vi tillbaka till intervjuguiden i syftet att hålla en likvärdig intervju vid samtliga tillfällen.

För att underlätta vårt transkriberingsarbete valde vi att spela in samtliga intervjuer. Vid intervjutillfället använde vi oss av en mobiltelefon för att kunna spela in materialet efter ett muntligt samtycke från informanten. Det finns kritik riktad till inspelning, exempelvis Trost (2010) beskriver hur det finns ett flertal nackdelar med att använda sig av inspelningsmaterial under intervjun i form av hur den intervjuade kan känna sig obekvämt av vetskapen av att bli inspelad, vilket är en ovan situation för många. Vi har valt att förebygga denna kritik genom att fråga informanten om denne godkänner att vi använder oss av inspelning.

5.3.1 Inifrånperspektivet

Som tidigare nämnts har en av oss gjort sin verksamhetsförlagda utbildning hos en av fältgrupperna som var med i studien. Den andra av oss kom via sin verksamhetsförlagda utbildning i kontakt med en av de andra deltagande fältgrupperna, om än inte lika ingående. Vi båda har alltså god kännedom om det ämne vi valt att skriva om och det finns även ett inifrånperspektiv hos oss som författare sedan tidigare vilket är en viktig aspekt att ta hänsyn till. Det är möjligt att det kan ha påverkat oss i våra förberedelser samt genomförandet av våra intervjuer. Inifrånperspektiv kan tillföra en förförståelse om forskningsobjektet som en utomstående inte skulle inneha (Esaiasson et al. 2017). Det kan ha både positiva och negativa aspekter. En fördel med inifrånperspektivet är att vi redan är väl införstådda med det rådande arbetssättet och vilka förutsättningar som finns för fältarbete. Vi ser det också som en fördel att vi sedan tidigare är bekanta med några av våra informanter vilket gjorde stämningen under intervjuerna lättsamma redan från start. Vad som kan ses som negativa aspekter av att vi sedan tidigare har en förförståelse om fältarbete är att förtydligande följdfrågor och argumentering kan ha uteblivit då vi i intervjuer kan ha tagit saker som informanterna yttrat som självklara. För att förhindra det i så stor utsträckning som möjligt har vi i de intervjuer vi redan är bekanta med informanten låtit den andra av oss hålla i intervjun.

5.4 Bearbetning av empirin

Efter våra intervjustudier försökte vi göra transkriberingen så snart som möjligt för att ha samtalet färskt i minnet. Vi valde att skriva texten ordagrant som den spelades från intervjun. Däremot tog vi bort utfyllnadsord som "hmm" och "liksom", vid de tillfällen de inte innebar en paus som hade en mening i sammanhanget. Det gjorde vi för att öka läsbarheten. Vid användning av vissa citat har sammanhanget eller någon detalj behövts förkortats eller anonymiserats och vi har vid sådana tillfällen använt oss av hakparenteser för att åskådliggöra det för läsaren. Löpande med transkriberingen skrev vi även upp noteringar och tankar som framkom i vår första anblick av texten. Vi delade upp transkriberingsarbetet lika och läste igenom den färdigställda texten på varandras transkriberade intervjuer. Vid de intervjuer som skedde enskilt transkriberade den som inte intervjuade, den andre läste sedan och tankarna som uppstått jämfördes för att se vilka fynd som hittats. Utifrån dessa texter har vi delat upp materialet i olika belysta teman. Mer om det i kommande avsnitt 5.5.

5.5 Analysmetod

Analys och tolkningsarbete är ingenting som kopplas på när materialet är insamlat och det är dags att sammanställa det. En tankegång har oundvikligen, mer eller mindre medvetet, skett fortlöpande under empiriinsamlandets och skrivandets gång (Trost, 2010). Som tidigare nämnt har vi sedan tidigare en insikt i det fält vi undersöker och analyserar. Det är därför möjligt att det kan ha påverkat oss i vår analys av materialet. Vi har trots det sökt hålla en neutral inställning till den insamlade datan. Hur vi gjort det kommer beskrivas senare i detta avsnitt. Trost menar vidare att allt analysarbete däremot inte bör göras i direkt anslutning till intervjun (ibid). Vi har följt denna riktlinje och inte analyserat materialet direkt efter transkriberingen utan låtit det ligga och vila innan vi satt igång. Vi har även försökt att se på materialet så neutralt och öppet som möjligt i linje med Trosts (2010) varning att tolka in för mycket i informanternas svar. Det finns en tendens att viljan att söka efter svar och samband tar över den sakliga tematiseringen varför vi analyserat i samråd med varandra.

David & Sutton (2016) menar att kvalitativ analys kan definieras i en bred mening där det innefattar i princip all form av att se meningssamband. När vi använder begreppet kvalitativ analys kommer vi dock syfta till den specifika analysmetod vi använt för att sammanställa vår insamlade data. Samtliga noteringar och kommentarer som sker under insamlingens gång är formade av hur vi som författare tolkar en situation eller ett citat. Vi har därför försökt, liksom David & Sutton (2016) framhåller, skriva ner, reflektera och diskutera varför just detta stuckit ut från texten hos oss. Allt för att skapa en medvetenhet om hur vår egen förförståelse har kunnat påverka resultatets utkomst samt vilka vägar vi tagit för att nå dit.

Vi har låtit oss inspireras av tematisk analys i vårt analysarbete genom att sortera resultatet i olika teman. Efter insamlandet av våra intervjuer transkriberade vi vår insamlade data. Därefter valde vi att koda utskriftena. Kodning "handlar om att identifiera gemensamma teman [...] i de data som analyseras." (David & Sutton, 2016, s. 266). Varje gång ett tema nämns har vi kodat det i en särskild färg. På så sätt har vi kunnat få en överblick i det annars svåröverskådade materialet. Induktiv tematisering beskrivs som en process i rörelse (Brinkmann & Kvale, 2014) och vi har omvandlat och diskuterat våra olika teman i takt med att analysen utformats. David & Sutton (2016) menar vidare att användning av koder ger en bild av återkommande mönster eller beskrivningar från informanternas svar. Genom detta har vi fått en tydligare bild av vad informanterna själva anser som viktigt kring det valda ämnet vilket har varit en viktig del för oss som författare att utgå från. Vi har hittat följande teman att analysera utifrån: riskzon som ett *svårdefinierat begrepp*, *att utgå från professionell erfarenhet*, *skillnader i definitionen*, samt *riskzon på olika nivåer*. Utifrån dessa teman har vi försökt hitta teorier som underbygger vår analys. Exempelvis växte Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell fram som teori under vårt analysarbete.

Vi har i så stor mån som möjligt försökt att underbygga våra använda citat genom att använda de teman som framkommit i flera av intervjuerna. Detta då en vanlig kritik som lyfts mot kvalitativ metod är att forskaren kan använda sig av vissa handplockade citat för att styrka sina hypoteser (David & Sutton, 2016). För att undvika liknande är det en fördel om ett flertal citat används från olika oberoende situationer för att få en högre trovärdighet på sin forskning. Vi är medvetna om att

vi i analysarbetet har gjort en tolkning av en tolkning vilket kan ses som en kritik av metoden. Ytterligare en kritik som kan framföras är att det enbart är fältarbetarnas förståelse av ungdom i riskzon som undersöks och analyseras och inte ungdomarnas egen uppfattning. Vi valde bort detta i och med de etiska överväganden som kommer med att intervjua personer som använder sig av insatserna

5.6 Studiens tillförlitlighet

Inom den kvalitativa metoden har den kvantitativa forskningens garant för reliabilitet och validitet översatts till *extern* och *intern* reliabilitet respektive validitet (Bryman, 2008). Vi kommer nedan att redogöra för hur vi har förhållit oss till dessa begrepp i vår studie för att uppnå tillförlitlighet.

Den externa reliabiliteten syftar till att en studie ska kunna genomföras igen av andra forskare men ge samma resultat. Det anses som problematiskt vid genomförandet av en kvalitativ studie då den forskning som utförts har skett i en specifik social kontext vid en specifik tidpunkt (Bryman, 2008). Därför kommer det naturligt vara så att resultatet kommer att bli annat om studien skulle genomföras igen, även om den innefattar liknande metod och frågeställningar. Det är dock inte målet eller syftet vid genomförandet av en kvalitativ intervjustudie. Trots det, för att uppnå så hög extern reliabilitet som möjligt, har vi försökt att ha öppna frågor för att vi som forskare inte ska påverka svaren eller resultatet (Brinkmann & Kvale, 2014) samt att vi ovan grundligt har redovisat hur vi genomfört vår studie. Vi har gjort ovanstående för att öka möjligheten till en potentiell replikering av vår studie även om det kan vara problematiskt då vi utgår från åtta specifika informanternas uppfattning av ett begrepp.

Vi har genomfört majoriteten av intervjuerna tillsammans och gemensamt tematiserat de citat vi fann intressanta från transkriptmaterialet. Vi har även haft en öppen dialog genom hela studien, främst vid analyserandet och resultatskrivandet om det vi upplevt relevant att ta med. I och med det har vi sökt att i största möjliga mån vara så samstämmiga som möjligt i tolkningsarbetet. Det har vi gjort för att uppnå en hög intern reliabilitet som avser att samma tolkning av den insamlade

datan ska ske även vid de fall där det finns fler forskare i samma studie (Bryman, 2008).

Det andra av de två ledorden är validitet där intern validitet syftar på samstämmigheten mellan data och verklighet och likställs ofta med begreppet trovärdighet. Bryman (2008) menar att författare till studien kunna visa att det finns en pålitlighet i den insamlade datan och informanternas syn på verkligheten. Ett alternativ för att kunna säkerställa det som forskare är att låta deltagarna ta del av studien i efterhand (ibid). Vi har försökt uppnå detta kriterium genom att låta våra informanter ta del av den färdiga studien genom att maila den till dem efter avslutat arbete. Extern validitet däremot likställs ofta med överförbarhet och innebär att forskaren ska kunna ge en så pass omfattande beskrivning av den insamlade empirin att andra forskare ska kunna fastställa huruvida det går att överföra upptäckterna till en annan kontext (ibid). För att uppfylla kriteriet har vi försökt att inte ta citaten ur sin kontext utan vid oklara fall beskriva från vilket sammanhang ett citat kom från samt använda längre citat för att inte gå miste om helheten.

5.7 Forskningsetiska överväganden

En kvalitativ studie av detta slag ställer kontinuerligt dess forskare inför etiska överväganden och denna uppsats är inget undantag (David & Sutton, 2016). Vi har fortlöpande under studiens gång reflekterat över de val vi gjort för att i högsta möjliga mån skydda de som deltar i vår studie från skada (Svedmark, 2012). Vi har även sökt att vara transparenta i varje steg vi tagit närmare en avslutad studie för att ge läsaren en ärlig möjlighet till inblick i våra val av metod och analys men även till kritisk granskning (Justesen & Mik-Meyer, 2011).

Forskningskravet och individskyddskravet är de två övergripande forskningsetiska kraven som i all forskning bör vägas mot varandra (Vetenskapsrådet, 2002). Enligt Vetenskapsrådet innebär forskningskravet att samhället och dess medlemmar har rätt att yrka på att forskning bedrivs och att den handlar om för samhället relevanta teman och ämnen. Samt att den håller en hög kvalitet och driver utvecklingen framåt. Samtidigt finns individskyddskravet för att värna om samhällets medlemmars integritet och det skall även förhindra att människor utsätts för

kränkningar, förödmjukelse, fysisk eller psykisk skada i samband med forskning (ibid). Inget av dessa krav är emellertid absoluta, utan forskaren bör väga värdet av den kommande forskningen mot den eventuella skadan den kan orsaka de individer som deltar inför initierandet av studien (ibid). Genom våra överväganden anser vi att nyttan överväger den eventuella skadan då det är en minimal risk för det i den här studien. Antagandet görs då studien avser att behandla informanternas arbetsbeskrivning snarare än personliga angelägenheter.

I individskyddskravet innefattas fyra allmänna krav som skall ställas på den forskning som utförs för att bedöma huruvida det etiska forskningskravet har tagits i beaktande vid genomförandet av studien (Vetenskapsrådet, 2002). Vi utgick från dessa principer i vår studie, som omfattas av informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (ibid) och kommer nedan redovisas samt beskrivas hur de har implementerats i studien.

För att uppnå principen gällande *informationskravet* har vi skickat ut vårt informationsbrev (Bilaga 1) till informanterna via e-post i samband med förfrågan för att se till att de fick nödvändig information innan de tackade ja till sitt deltagande. Dessutom bad vi vår handledare godkänna informationsbrevet innan vi skickade ut det då vi med hjälp av en erfaren forskare ville kontrollera att det var tillräckligt tydligt. Vi valde även att ta med en utskrivna kopia av informationsbrevet till varje intervjutillfälle ifall någon missat att läsa det. Genom att vi både lämnat information inför och mer utförligt vid intervjutillfället anser vi att vi uppfyllt informationskravet. Detta då det i informationskravet ställs krav på att informanterna ska informeras om att deras deltagande är frivilligt och att de när som helst kan avbryta sin medverkan utan att ange orsak (ibid). Informationen skall likaså även innefatta samtliga delar i studien som rimligtvis kan tänkas påverka deras intresse att delta (ibid).

Att lämna ett samtycke kräver att deltagaren har kompetens och förståelse om vad det innebär (Jacobsen, 2012). Det betyder att informationskravet är grunden för att samtyckeskravet skall vara giltigt. Att få grundlig information om vad en som informant förväntas delta i är en förutsättning för att kunna ge ett samtycke (Kalman & Lövgren, 2012). Informanten skall ha gjort ett eget aktivt val att delta och det bör

inte finnas något beroendeförhållande mellan forskaren och informanten då det kan leda till otillbörlig påverkan åt något av hållen (Vetenskapsrådet, 2002). Vidare innebär samtyckeskravet att informanten själv har rätt att bestämma om och hur samt på vilka villkor hen deltar och skall kunna välja att avbryta sitt deltagande utan några negativa konsekvenser (ibid). För att uppnå *samtyckeskravet* i vår studie har vi både i informationsbrevet (Bilaga 1) och vid intervjutillfället informerat om att deltagandet är frivilligt och kan när som helst avbrytas utan några negativa följder. Vidare betonade vi vid intervjutillfället att om informanten avböjde att delta så skulle det inte dokumenteras eller föras vidare.

En av de risker som finns under studiens genomförande och som är ett hot mot *konfidentialitetskravet* är att våra intervjuer skedde på de arbetsplatser informanterna arbetar på. Det har kunnat innebära att deras medarbetare sett vilka som deltagit i vår studie. Vi valde dock att genomföra intervjuerna där för att tillmötesgå fältarbetarnas pressade tidsscheman trots risken vi visste förelåg. Vi övervägde även studiens innehåll och kom fram till att vi inte skulle ställa några frågor som vi tror kan upplevas som integritetskränkande eller inte heller påverka arbetslivet. Vi har även valt att inte namnge några platser eller personer som intervjupersonerna själva nämnt i intervjun då det också kan innebära ett hot av konfidentialiteten (David & Sutton, 2016). Trots de åtgärder vi tagit som försök att bibehålla fullständig konfidentialitet är det svårt att garantera detta, men vi anser oss ha gjort vad vi kunnat för att skydda intervjupersonernas identitet. Om den insamlade datan innefattar känslig information innebär det att det för utomstående skall vara praktiskt omöjligt att komma åt uppgifterna (Vetenskapsrådet, 2002). En av de åtgärder vi vidtog för att skydda informanternas identitet var att anonymisera dem vid tematiseringen och inte nämna någon typ av bakgrundsinformation om informanterna.

För att uppnå *nyttjandekravet* skickade vi inför intervjun ut information om att de inspelningar vi tog vid intervjun kommer raderas efter att studien blir godkänd och informationen upprepades även vid intervjutillfället. Vi valde att göra det då det inte är vanligt att på kandidatnivå spara datan efter avslutad studie.

Exempel på etiska överväganden vi har behövt göra under studiens gång var när vi inför våra intervjuer fick frågan om det kunde vara två personer som blev intervjuade samtidigt samt att de ville ha tillgång till intervjuguiden i förväg. Vi övervägde huruvida det skulle påverka intervjun och i längden vårt resultat om det var två informanter som gjorde intervjun tillsammans. Det kan finnas en risk att de skulle påverka varandras svar och åsikter och samtolka frågorna. Vi valde att acceptera deras önskemål om att genomföra intervjun tillsammans för att tillmötesgå våra informanter, även med hänsyn till både deras och vår begränsade tidsram. Angående att få tillgång till intervjuguiden i förväg reflekterade vi hur det skulle kunna påverka deras svar och tankar kring begreppet riskzon. Att läsa igenom frågorna i förväg såg vi som något positivt då de hade chansen att lägga fram mer genomtänkta svar. Vi märkte under intervjuens genomförande att de två informanterna både var mer samspelade än tidigare arbetsgrupper som intervjuats enskilt samt hade en tydligare bild av vilka aspekter de ville lyfta utifrån riskzon. Dock gjordes avvägandet vid sammanställningen av analysen att skillnaderna inte var så pass markanta att det skulle påverka resultatet märkbart.

Vid ett annat tillfälle visste vi inte hur intervjusituationen skulle ta form och därför åkte vi dit med ett öppet sinne för att kunna tillgodose informanternas önskan. På plats fick vi frågan om vi kunde hålla i var sin intervju under samma tid, vilket vi inte gjort under de andra intervjuerna då vi upplevt det som positivt att en kan vara drivande och en inlyssnande och fånga upp trådar som annars lätt tappas. I detta fall upplevde vi det dock som viktigare att ta hänsyn till deras önskemål då vi ville vara bidragande till att skapa en god stämning inför intervjun samt ansåg vi att det inte skulle göra någon skillnad för studiens resultat.

6. Resultat och analys

I följande kapitel redovisas resultat av det som kommit fram i analysarbetet av vår insamlade data. Vi kommer även besvara vårt syfte vilket är att undersöka och analysera hur fältarbetare uppfattar ordet riskzon samt vilka sammanhang fältarbetare ser kan utgöra riskzon i en ungdoms liv. I analysarbetet har vi använt oss av Bronfenbrenners utvecklings ekologiska modell samt teoretiska begrepp som handlingsutrymme, tolkningsföreträde och risk- och skyddsfaktorer. Redovisningen av resultatet följer samma ordning som våra frågeställningar för att resultatet på ett begripligt sätt ska besvara studiens syfte. Frågeställningarna är följande. Hur fältarbetare uppfattar begreppet riskzon, hur fältarbetare identifierar om en ungdom är i riskzon samt vilka sammanhang fältarbetarna ser kan utgöra en riskzon i en ungdoms liv.

6.1 Uppfattning av begreppet riskzon

6.1.1 Svårdefinierat

Den uppfattning av ordet riskzon vi kunde få fram genom våra intervjuer var att det är ett brett begrepp, svåröverskådligt och svårt att definiera. Samtliga informanter gav exempel på vad begreppet kunde innebära men uttryckte även en svårighet att formulera det konkret och ge en specifik definition. Det går i linje med det som tidigare skrivits om begreppet, att det finns vissa konkreta exempel på vad det kan innefatta, men är svårt att definiera (Socialstyrelsen 2009). Nedan följer ett citat från en av informanterna som beskriver riskzon. Informanten beskriver det som något brett, och även som ett stadie av något som inte är fullt utvecklat, men på väg in i något annat.

Det är så väldigt mycket kan jag känna. Men det är ju liksom, för min del så handlar det mycket om en social riskzon, men att det kan ju vara att man är på väg in i någonting, man är kanske inte helt där. Man är liksom inte livsstilskriminell men man börjar ändå bli nyfiken på det och börjar söka sig lite dit liksom. Man märker tendenser. Men det finns ju mer än kriminalitet, både droger och psykisk ohälsa och sådär. Det är ett väldigt svårdefinierat begrepp. [Informant 2]

Informant 2 lyfter hur det är vissa tendenser hos en ungdom som sticker ut i dennes tolkning av riskzon, såsom en ökad nyfikenhet mot kriminella nätverk, narkotika,

individens mående och “så där”. Vad informanten tolkar in i det sistnämnda är svårt för oss att avgöra och fångar bilden väl av att det är ett komplext begrepp. Det hela sammanfattas med att informanten beskriver begreppet som “svårdefinierat” vilket genomsyrar resterande informanters svar. Även följande citat beskriver komplexiteten och svårigheten med att avgöra vad som är riskzon, och vem som befinner sig i den.

Det är inte så självklart. Det är en väldig gråzon. Vem är i riskzon, vem är inte i riskzon. Varför är den i riskzon, varför är inte den i riskzon?
[Informant 4]

Informant 4 lyfter att det inte är självklart vad en riskzon är och att det finns en svårighet i att avgöra varför en ungdom är i riskzon vilket speglar den rådande bilden av att det är ett svåröverskådligt begrepp. Då det var svårt för samtliga informanter att ge en tydlig definition av vad en riskzon är, bad vi en informant att istället beskriva vad en riskzon inte är. Vi ställde frågan för att se om det skulle kunna utesluta vissa sammanhang och därmed göra det enklare att definiera. Nedanstående konversation är resultatet av den frågan.

Intervjuaren: Vad är då inte en riskzon?

Informant 3: Ja det är en berättigad fråga. Känns som många är potentiella riskzon i de här områdena.

Intervjuaren: För att?

Informant 3: Nej men, för att det är ett utsatt område med mycket risker. Det finns ju mycket runt om som kan vara väldigt problematiskt. Mycket kriminalitet och droger och såna saker. Men för att definiera en icke riskzonsungdom. Det är också svårt för ibland kan det vara så att man inte känner ungdomen tillräckligt väl för att den ska ha öppnat sig. Och så är det ju, vi känner ju inte alla ungdomar. Vi känner många men vi känner inte alla. Så det är också svårt. Det är jättesvårt. Det går ju inte att definiera riktigt. Vad som inte är en riskzonsungdom.

Även i detta exempel när vi försökte vända på frågan var det svårt för informanten att ge en entydig precisering av vad riskzon är. Informanten menar att många ungdomar i området denne arbetar i kan vara i riskzon då det ses som ett utsatt område med många risker som kriminalitet och narkotika. Ytterligare en aspekt som nämns är relationen till ungdomen. Informanten belyser att en individ skulle kunna vara i riskzon men där de inte haft möjlighet att prata och lära känna individen tillräckligt för att ha vetskap om det. Därmed ökar även svårigheten att veta vem

som är i riskzon och inte. För att ytterligare försöka få informanten att ge någon typ av definition fortsätter vi fråga om dennes tolkning av riskzon i dialogen nedan.

Intervjuaren: Kan man definiera vad som är en ungdom i riskzon då?

Informant 3: Det är en bedömningsfråga. Det beror nog på vem du frågar.

Intervjuaren: Nu frågar jag dig.

Informant 3: Jag tycker ju man kan det. Men...

Intervjuaren: Vad ska vara uppfyllt då?

Informant 3: Alltså jag tycker inte det finns några direkta kriterier utan det är mer helhetsbilden. Ibland så går det ju väldigt fort uppåt och ibland går det över tid, att okej nu har det hänt ganska mycket. Nu är det nog dags att det händer något. Man måste agera.

Informanten säger att en definition av begreppet riskzon är en personlig bedömningsfråga som kan vara olika från person till person. Informanten lyfter vidare att det i stor utsträckning handlar om en sammantagen helhetsbild av en ungdom utan några konkreta kriterier. Det kan även vara beroende av fältarbetarens relation till ungdomen då det vid god kontakt finns möjlighet att se förändringar över tid och med hjälp av det få en övergripande bild av situationen. Vi har tagit del av åtta olika svar på vad det kan innebära att vara i riskzon, eller att inte vara det. Trots många likheter verkar det som att begreppet innehar ett stort utrymme för personlig tolkning.

6.1.2 När definitionen skiljer sig

Trots att samtliga informanter var överens om att riskzon är ett svårdefinierat begrepp, hade de olika fältarbetarna olika uppfattning om vad riskzon är och vad som innefattas i det. Samtliga informanter nämner kontakt med narkotika, kriminalitet och specifika hemförhållanden som faktorer eller sammanhang som gör att de tolkar att en ungdom är i riskzon. Vissa nämner psykisk ohälsa men ingen nämner ett sexuellt riskfyllt beteende som en stor del av litteraturen tar upp. Det går alltså att urskilja att vissa faktorer och sammanhang ses som gränsöverskridande och uppmärksammas av arbetsgrupperna, samtidigt som andra inte tas inte upp och då riskerar att falla bort även om de kan vara problematiska i en ungdoms liv.

Två av de fyra arbetsgrupperna menade att det är en kombination av flertalet yttre faktorer eller sammanhang som tillsammans påverkar ungdomen negativt. De andra två fältgrupperna använde sig istället främst av ord som riskbeteende eller riskmiljö

för att innefatta de ungdomar de kom i kontakt och arbetade med. För en av dessa grupperna var ordet riskzon inte lika bekant och frekvent använt utan användes främst när de pratade om olika platser som var riskfyllda att befinna sig på. Nedan följer ett exempel när de tillsammans diskuterar ordet riskzon.

Informant 8: Jag tänker att det kan vara på olika nivåer. Det kan var riskzon dels att personen själv har ett riskbeteende men sen att personen kanske också befinner sig i riskzoner eller vad ska man säga, typ en riskzon kan ju vara [kommuncentrum] där det är många äldre kriminella där de hänger. Jag tänker att riskzon är lite olika nivåer.

Informant 7: Men delvis en fysisk plats men också ett socialt sammanhang.

Informant 8: Exakt, hur man är som person.

Informant 7: Och [kommuncentrum] kanske är lite både och typ. Att man, dels att det är en miljö där det hänger mycket, många äldre missbrukare och det kan upplevas väldigt otryggt för folk som går förbi och ska ta bussen.

Informant 8: Det säljs knark.

Informant 7: Men också de här yngre, yngre ska jag inte säga, de är vuxna ändå, unga vuxna kända av polisen kriminella som också är där och pysslar med sina grejer.

Informant 8: Försöker värva kids under 15 för de är inte straffmyndiga.

I ovanstående citat diskuteras begreppet riskzon utifrån olika nivåer. Informanterna beskriver hur ungdomen dels kan inneha ett riskbeteende eller befinna sig i olika riskfyllda miljöer ute i staden. Här beskrivs de riskfyllda platserna som olika riskzoner i en mer fysisk benämning. Platserna anses riskfyllda beroende på andra individer eller nätverk som befinner sig på samma plats. I citatet nämns bland annat exempel som att det förekommer narkotika och narkotikaförsäljning samt att det vistas, jämfört med ungdomarna, äldre personer som brukar alkohol och narkotika. Informanterna uttrycker därmed en oro för ungdomarna de arbetar med då de menar att det finns en risk för att de skall knyta kontakter med personer som är inblandade i exempelvis kriminalitet. Informanterna lyfter även i citatet ovan hur riskzon kan beskrivas utifrån ett "socialt sammanhang" och "hur man är som person". De menar att det är individerna som skapar miljön och därmed skapar personer med ett riskbeteende villkor för att platsen blir en riskzon. Ytterligare ett resonemang om det följer nedan.

Så oftast så är riskzonen präglad av människorna som är där, tar man bort dem därifrån så blir det inte längre en riskzon. Det är ju därför vissa politiker vill porta eller banna folk från att vara i vissa områden för att då blir det inte längre en riskzon. Vilket till viss del stämmer men då flyttar dom ju sig bara. Så riskzonen följer med personerna. [Informant 8]

Här lyfts exemplet av att riskzon präglas av individerna som befinner sig på platsen. Platser där individer med ett riskbeteende på olika sätt träffas utgör på så vis en riskzon att befinna sig på. Försvinner individerna eller hittar en annan plats att vara på anses den tidigare platsen inte längre riskfylld att vara på. Informanten avslutar därmed sitt resonemang genom att beskriva hur begreppet riskzon på så vis är kopplat till individerna som befinner sig på platsen.

De andra två fältgrupperna menade istället att ungdomen ibland kan befinna sig i en riskzon men om de yttre faktorerna förändrar sig, skiftar även ungdomens situation. Följande citat sammanfattar den uppfattning dessa fältgrupper hade av begreppet riskzon.

För mig så tänker jag att riskzon är någonting som inte är statiskt, det är något man kan befinna sig i, eller under en tid, men det är inte som person att okej nu går jag till riskzonen. Utan jag tänker att det handlar om yttre faktorer som gör att på strukturell nivå kanske man får mindre social kontroll, om man kanske bara genom att man har fötts och då kanske såhär, familjen påverkar, men också området man bor i, socioekonomiska förutsättningar. Och att såhär hela grejen med såklart att individen kan ha resiliens, motståndskraft, men jag tror mycket handlar om social konstruktion. Att man blir liksom formad av omgivningen och olika förutsättningar ger olika möjligheter och att då kan man hamna i riskzon, jag säger "hamna" så för att det känns som att det också blir att man pratar som är att det är en plats, och det behöver det ju inte va utan jag tänker inte att det är en plats utan faktorer som påverkar liksom. [Informant 1]

Informant 1 menar alltså att det inte enbart handlar om något personligt i den enskilda individen som gör att den betraktas vara i riskzon, utan att det är närmiljön och de förutsättningar den har som också påverkar. Det överensstämmer med Bronfenbrenners (1979) syn att människans liv och utveckling sker i samspel med yttre faktorer. En del av Bronfenbrenners kritik till den tidigare rådande utvecklingspsykologin handlade om att den till stor del endast fokuserade på individen frikopplad från sitt sammanhang (G. Andersson, 2013). Han menade att det inte var möjligt att varken studera en individ frånskild sin kontext eller enbart kontextens påverkan, utan att de två samverkar (ibid). På liknande sätt beskriver

informant 1 att det inte handlar om att en ungdom gör ett aktivt val att vara i en riskzon. Det rör sig snarare om att uppväxt och omgivningen har format ungdomen till vissa möjligheter och situationer. Men inte utan vidare ansvar att ta tillvara på det som faktiskt fungerar. Vidare problematiserar informant 1 användandet av begreppet riskzon i citatet nedan.

Och då om man pratar om alla dom negativt klingande begreppen, som att dom är dom som är i riskzon så tänker jag att det också, då ser man det som att det kanske ligger på individ, man tänker att okej men den är en strulpelle, det är lika med riskzon och då är det alltid ungdomens eget fel typ. [...] Nej men jag tänker att det är viktigt, för det kan också bli lite såhär skammande i sig att prata då om riskzon och att befinna sig där som en plats. [Informant 1]

Det verkar finnas en fin balans mellan att göra en ungdom till ett offer i en riskzon utan egen förmåga att förändra, samt att göra den till en förövare som bär sitt eget ansvar. De båda riskerar att bli stigmatiserande och det menar informant 1 är viktigt att undvika. Här skiljer sig de olika fältgruppernas syn på riskzon. Två av arbetsgrupperna lyfter fram konkreta platser som riskzoner och enskilda individer med ett riskbeteende som samlas i grupp som potentiell riskzon för andra. En av dessa fältgrupper nämnde även yttre faktorer som bidragande till att ha format individen. Informant 1, som i detta fall representerar övriga två arbetsgrupper, uppmärksammar i högre grad yttre faktorer som bidragande till riskzon och vill inte koppla riskzon till enskilda individer.

6.2 En vag definition ger tolkningsutrymme

Under våra intervjuer uppdagades ett gemensamt tema när vi ställde frågor kring hur informanterna kan veta att en ungdom är i riskzon. Ovan beskrivs hur de upplevde en svårighet att konkretisera vad det kan innebära vilket även återkommer under denna rubrik. Här får fältarbetarnas egen tolkning stor plats för att avgöra om en ungdom är i riskzon eller inte. Schierenbecks (2003) beskrivning gällande hur organisationers uppdrag försöker utröna individuella situationer till olika kategorier eller "fall" de sedan kan arbeta utifrån får här sitt exempel genom kategorierna vem som är i riskzon (och därför skall arbetas med) och vem som inte är i riskzon (och kan därför hänvisas till annan instans eller yrkeskår). Schierenbeck menar att när det saknas detaljförklaringar för vilka kriterier dessa kategorier skall innefatta tas

handlingsutrymmet i anspråk (ibid). Liknande kan vi se i citatet nedan där informant 2 förklarar hur det är möjligt att veta om en ungdom är i riskzon.

För mig handlar det mycket om när man pratar med ungdomar och får, asså det blir intuitivt ganska mycket, så man får den här känslan att någonting inte står rätt till liksom. [Informant 2]

Informant 2 menar att det är en intuitiv känsla denne får som avgör om en ungdom är i riskzon eller ej. Att målgruppen inte är definierad leder till att avgörandet blir subjektivt beroende på arbetsgruppens tolkning om vem som ska uppmärksammas. Johansson (2007) menar att ett snävare handlingsutrymme innebär ett mer likabehandlande arbete samt en ökad rättssäkerhet. Dock innebär det även en större stelhet och mindre flexibilitet av vem som kan innefattas och inte. Vidare menar Johansson (2007) hur ett ökat handlingsutrymme kan leda till godtycklighet och kräver därmed en hög kompetens för att kunna göra legitima handlingar. Under våra intervjuer var upplevelsen, trots stora svårigheter att sätta fingret på vad begreppet riskzon innebar, att informanterna inte upplevde en osäkerhet i sin roll utan litar på sin professionella erfarenhet. Det exemplifieras i citatet nedan.

Jag vet inte om vi hinner reflektera så mycket över det (riskzon) utan det är nog mer att vi litar på varandra att, vi är lite beroende på det också. När vi är så många. Sen reflekterar vi väl när vi jobbar, hur vi upplever situationer och olika miljöer. Hur vi tolkar det och hur mycket ska man gå på magkänsla, små signaler. [Informant 3]

Trots att den arbetsgrupp informant 3 arbetar i inte har mycket tid att reflektera över hur de tolkar begreppet riskzon, litar de på att alla gör liknande avvägning huruvida de skall arbeta med en ungdom eller ej. Däremot reflekterar de hur mycket de ska gå på signaler de får från ungdomen och hur mycket de ska gå på sin magkänsla. Följande citat pekar även på en trygghet i sin yrkesroll och tidigare erfarenhet av att ha gjort legitima bedömningar.

Vi hade en ungdom inte långt efter att jag började som, vi hörde namnet hela tiden och sådär och dom tyckte vi skulle jobba med hen och det var skitsvårt. Den ville inte va med oss överhuvudtaget så vi gav lite upp också utifrån frivilligheten. Ja men det kändes lite jobbigt men vi kände också lite såhär, har inte det här gått lite för långt för våran möjlighet? Sen någon månad senare, då hade vi inte sett ungdomen på ett tag, fick vi veta att, från polisen, att hen satt inne på ett SIS-hem för kriminalitet. Så då var det sådär, det kändes, vi pratade om det efteråt, min kollega då, att det kändes

så skönt för det kändes nästan som en bekräftelse på att ja, det här var över vår, liksom, kapacitet, vår nivå. Det här var inte riskzon längre. Den ungdomen var i kärnan. Så då var det inte vårt jobb. [Informant 2]

Informanten beskriver en situation där de försökt arbeta med en ungdom men initialt haft en känsla av att ungdomen inte var inom deras målgrupp för det förebyggande arbetet. När detta senare konfirmerades upplevde informanten sig bekräftad i sitt eget beslutsfattande och sin intuition. Att avgöra en situation utan tydliga ramar och utifrån magkänsla leder till att tolkningsföreträdet ligger hos yrkesutövaren (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2008). Nedanstående citat ger en bild av hur en av fältarbetarna tolkar en situation.

Ja, jag tänker också när vi pratar om ungdomar att vi kan prata om att de befinner sig i riskmiljöer och att det kan vara sådär att man har oro för en ungdom men den har kanske inte gjort något. Alltså vi har inte sett den röka på, vi har inte sett den slå ner någon annan eller såhär, men vi har en typ magkänsla att den befinner sig i dåliga miljöer. [Informant 7]

Informant 7 belyser att det kan vara svårt att avgöra om en ungdom är i riskzon när de inte har något konkret att basera sin oro på förutom sin egen magkänsla. Det blir då en subjektiv tolkning och ger fältarbetaren både makt och ansvar att hantera situationen på ett korrekt sätt. Fältarbetarna har alltså både ett stort handlingsutrymme och ett centralt tolkningsföreträde i deras arbete när det gäller att besluta vilken ungdom som befinner sig i riskzon eller ej. Att ha ett tolkningsföreträde innebär enligt Svensson m.fl. (2008) att antingen kunna erbjuda individen hjälp till något bättre med sitt ingripande, eller händelsevis vara orsak till skada vid en felbedömning. För att inte råka åstadkomma skada för ungdomen, har vi under intervjuerna och i de citat som lyfts fram i studien, kunnat se att fältarbetarna litar på sin magkänsla och sin professionella erfarenhet för att göra goda och riktiga beslut.

Arbete som fältarbetare innebär ett stort handlingsutrymme där ramarna för vem och vilken grupp en skall arbeta mot inte kan beskrivas i detalj. Tolkningsföreträdet ligger således hos den enskilde arbetaren och ger denne ett stort ansvar i att ta ett riktigt beslut. Svensson, Johnsson & Laanemets (2008) beskriver just ett tolkningsföreträde som makten att definiera en situation. Även Sahlin (1992) åskådliggör denna makt genom att belysa att de mål och medel som det

förebyggande arbetet grundar sig i från grunden kommer ur de normer och värderingar som återfinns i samhället. Sahlin menar vidare att när en person urskiljer sig från vad de med tolkningsföreträdet anser vara ett "normalt" beteende, riskerar den insats och hjälp som aktualiseras även vara normativ och socialt konstruerande efter vad fältarbetarna i det här fallet anser vara det "rätta" sättet att leva (ibid). Detta är ständigt aktuellt för fältarbetarna. Samtliga informanter beskrev riskzon som något svårt att definiera, och flertalet av dem uttryckte att de går på magkänsla när de ska bestämma hurvida en ungdom är i riskzon eller ej. Utan några tydliga ramar att utgå från när det gäller vad det innebär att vara i riskzon får fältarna ett stort handlingsutrymme där även ett tolkningsföreträde inkluderas. Magkänslan grundar sig här i deras professionella erfarenhet, kontinuitet i relation till ungdomen samt en följsamhet längs med situationens utveckling.

6.3 Hem och skola på mikronivå

6.3.1 Individens närmiljö

Vi bad varje informant förklara vad begreppet riskzon ger för betydelse för dem i deras arbete som fältarbetare på individ-, grupp-, och samhällsnivå. Att skolgången påverkades negativt av blandade anledningar var en faktor som kom upp i samtliga intervjuer när informanterna skulle beskriva riskzon på individnivå. Utifrån informanternas svar verkar det som att skolan har en viktig roll i att fånga upp ungdomar som kan vara i behov av stöd och hjälp. När ungdomarna då har en hög frånvaro i skolan är det en signal om att något inte står rätt till. Följande citat visar dock att det inte bara är skolan som är ett viktigt sammanhang på mikronivån.

Så för mig kanske riskzon handlar mycket om också, att se just den här psykosociala hälsan liksom eller hur man mår psykiskt, hur man har det i skolan, hur man har det hemma, det är ju extremt viktiga delar också.
[Informant 2]

Informant 2 lyfter även psykisk hälsa och hemsituationen som viktiga sammanhang vilka kan påverka ungdomens situation. I följande citat ger en annan informant sin uppfattning om vilka sammanhang eller situationer som gör att den anar att en ungdom befinner sig i riskzon.

Dom är inte på fritidsgården eller skolan eller, det är klart att dom kan vara där också men det är större chans att man kanske får mer varningsflagg när man ser dom ute med fel folk. Folk som man vet håller på med fel saker.
[Informant 3]

Frånvaro från skola och fritidsgård lyfts upp av informant 3 som bidragande till att de som fältare blir oroliga över att en ungdom är i riskzon. Även umgänge med “fel personer” kan bidra till detta. I det här fallet syftar “fel personer” på personer fältarbetarna har en kännedom om sedan tidigare och exempelvis vet befinner sig i ett kriminellt nätverk. I följande citat ger informant 4 sin tolkning av vad det kan betyda att en ungdom är i riskzon.

Ja det är väl dom här, man har sett ungdomar som istället för att vara i en fritidsverksamhet kvällstid så ser man att dom börjar hänga ute på platser där man vet att det sker öppen drogverksamhet och dom står med äldre, asså vuxna personer egentligen, som man vet är i kriminalitet också. Så, då har man verkligen tänkt det. Men det kan också vara när en ungdom själv berättar till exempel att den har självskadebeteende och man ser risk för att det ska eskalera med personens mående. Man märker tendenser liksom.
[Informant 4]

Även här lyfter informant 4 upp umgänge med “fel personer”. Dessutom nämns självskadebeteende och ungdomens egna mående som bidragande orosmoment. I de tre citaten som presenterats ovan finns ett flertal faktorer vilka gör att informanterna uppfattar att en ungdom är i riskzon. Dels handlar det om konkreta faktorer eller sammanhang som hög frånvaro i skolan, hemförhållanden och umgängeskrets. Dels nämns mer otydliga som är svårare att göra en bedömning av, såsom psykosocial hälsa och mående. De är alla mikrosystem som återfinns i Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell. Enligt Bronfenbrenners teori är det mikrosystem likt familj, vänner, skola och fritid som har direkt påverkan på individen (Bronfenbrenner, 1979). Om dessa inte bidrar med en positiv inverkan och har ett gott inflytande på individen, kan konsekvensen av deras påverkan istället bli negativ för individen (ibid). Det är detta G. Andersson (2013) menar att Garbarino har sammankopplat med en individs motståndskraft och skyddsfaktorer. Tillsammans med andra positiva system kan ett mikrosystem verka som en skyddsfaktor för att en individ inte ska hamna i riskzon och ge individen motståndskraft att stå emot de mikrosystem som kan ha en negativ inverkan. Att som fältarbetare kunna identifiera de mikrosystem som kan ses ha negativ inverkan

på ungdomen betonade samtliga informanter var av yttersta vikt. Informanterna menade att om de som fältarbetare kan urskilja olika mikrosystems inflytande på ungdomen, kan de även sätta in stöttande system i ungdomens liv som ger dem möjlighet att stå emot de icke önskvärda systemen.

Nedan presenteras ytterligare två citat av informanter som beskriver vad en ungdom i riskzon har för betydelse för dem. I det första citatet fokuserar informanten främst på en ungdoms umgängeskrets och psykiska hälsa och vad det kan få för följd.

För riskzon kanske mer då kan vara kompisar till hen som inte riktigt har såhär, börjat bevara, förvara droger hemma hos sig eller börjat sälja eller så. Utan det kan vara att man har kontakt med dom, den gruppen kanske, men inte har kommit dit än. Om det inte gäller droger så kanske det är riskzon för depression eller såhär som gör att man har ångest och inte, man slutar gå till skolan och bara stannar hemma för att man inte orkar träffa folk eller man mår så dåligt över någonting. Det kan ju vara att man har varit utsatt för någonting som också gör att man hamnar i riskzon för att ah men okej, då kanske man slutar gå i skolan helt och ah, inte får någon utbildning. [Informant 1]

Informanten beskriver hur ett sammanhang kan leda till en nedåtgående spiral där exempelvis psykisk ohälsa kan leda till hög skolfrånvaro vilket i slutändan kan resultera i en ofullständig utbildning. I nedanstående citat fokuserar informanten även på vilka konsekvenserna kan bli för en ungdom i riskzon som har ett eller fler mikrosystem som inte verkar som skyddsfaktorer.

Att man inte har det så bra i sin hemmiljö, det kan vara verkligen hemmiljön eller att man är utsatt i skolan för exempelvis mobbning eller att man inte känner att man passar in riktigt. Det kan också vara det att man har börjat agera ut i form av kriminalitet eller att man har börjat med drogmissbruk eller självskaðebeteende. Och ofta så är det en kombination av alla möjliga bitar. Men sen så blir det ju också i förlängningen att man kanske också umgås med andra som har liknande problematik och då stärks det. [Informant 5]

I båda av de föregående citaten beskriver informant 1 och 5 att det börjar med ett mikrosystem, eller ett sammanhang som har negativ inverkan på ungdomen som leder till en andra och ibland tredje negativ konsekvens. Det verkar som att informanterna upplever att ungdomen påverkas av fler än bara ett mikrosystem åt gången. Det går i linje med Bronfenbrenner (1979) som menade att en människas utveckling och liv sker i ett samspel med flera olika system i närmiljön där det inte

går att särskilja människan från hennes miljö för att förstå hur hon fungerar. På liknande sätt verkar informanterna se en ungdom i riskzon ur ett större perspektiv än bara den enskilde ungdomen. Fältarbetarna sätter in ungdomen i en kontext av ett vardagsliv där det kan vara en problematisk hemsituation, hög frånvaro i skolan eller någon typ av missbruk som gör att de anser ungdomen befinna sig i riskzon.

6.3.2 Risk- och skyddsfaktorer

Vi har redan kunnat konstatera att risk- och skyddsfaktorer är högst närvarande när fältarbetarna beskriver en ungdom i riskzon. Samtliga informanter nämnde ett flertal av de mikrosystem som Bronfenbrenner lyfter fram som vitala för en individs utveckling. Under vårt analysarbete uppdagades det även att informanterna inte bara nämnde dessa mikrosystem som grundläggande när det kommer till ungdom i riskzon. Informanterna hade även en stark medvetenhet om att dessa kunde agera som risk- och skyddsfaktorer, beroende på hur de fungerar, i en ungdoms liv. Följande citat är ett exempel på att informant 4 är medveten om ovanstående.

Att det finns problematik hemma, som gör att det visar sig i beteende också. Jag tänker också det kan vara skolan, är en av de största skyddsfaktorerna för barn och unga så när det börjar gå dåligt i den kontexten så står det också för någonting, och det är väldigt stor risk.
[Informant 4]

I citatet nämner informanten att problem i hemmiljön kan vara en riskfaktor samtidigt som skolan är en skyddsfaktor. Vidare nämns hur det därför ses som extra allvarligt om skolan inte fungerar för ett barn eller ungdom då det ofta är ett symptom på något annat. Även följande citat visar på ett medvetande av att risk- och skyddsfaktorer påverkar riskzonen i en ungdoms liv.

Även om det spontant är det jag tänker på först så tänker jag att riskzon handlar om ungdomar som befinner sig, som har mycket riskfaktorer kanske i sitt beteende i eller hur man gör eller vad man utsätter sig för. Så det handlar kanske mer om individen och vad den bär med sig när den befinner sig i olika miljöer snarare än att det är miljön i sig. [Informant 5]

Informant 5 lyfter ett något annorlunda perspektiv och menar snarare att risk- och skyddsfaktorer är något som ungdomen bär med sig in i olika situationer. Det blir tydligt i de två föregående citaten att informanterna tar hjälp av teori för att förstå begreppet riskzon och visar därmed att de har en god kännedom gällande teorier

kring risk- och skyddsfaktorer. Vi anser oss även kunna utläsa att informanterna har någon typ av förståelse för att de olika faktorer de betraktar som risk- respektive skyddsfaktorer påverkar varandra. Informant 4 nämner att problematik hemma kan yttra sig i en ungdoms beteende och att om skolan börjar gå dåligt så kan det vara kopplat med något annat. Medvetenheten om olika faktorerers förbindning med andra liknar i stor utsträckning Figur 1, kartan över risk- och skyddsfaktorerers påverkan på varandra som presenterades i avsnitt 2.3. I figuren redovisas diverse områden som kan inneha risk- och skyddsfaktorer och hur de tillsammans bildar individens individuella risk- och skyddsfaktorer och kan ge utgångar som ses som riskbeteenden. Det överensstämmer i hög utsträckning med den bild informanterna ger av sin förståelse av hur flertalet faktorer samverkar i en ungdoms liv och tillsammans bildar dennes risk- och skyddsfaktorer. Informanterna verkar även ha kännedom om att det finns vissa egenskaper och förhållanden i en ungdoms liv som kan agera som risk- och skyddsfaktorer i specifika situationer. Det verkar som att de fältarbetare vi har intervjuat väger en ungdoms risk- och skyddsfaktorer mot varandra för att de tillsammans kan ge en helhetsbild av den aktuella statusen. I följande citat ges ett exempel på detta.

Ja men, ganska mycket så tänker jag nog på risk och skyddsfaktorer. Inte så mycket en fysisk miljö egentligen utan mer, vad har, alltså när man är i riskzon så kan det väl ofta vara för att utveckla en social problematik eller hamna i riskmiljöer där, alltså med personer egentligen, mycket med umgänge tycker jag tycker handlar om riskzon. [...] Har man många många skyddsfaktorer och kanske inte så mycket riskfaktorer så kan man ju hänga i samma miljö eller med samma typ av umgänge kanske och vara mycket mindre i riskzon än en person som har få skyddsfaktorer. [Informant 6]

Vi tolkar det som att informant 6 menar att om en ungdom har vissa skyddsfaktorer med sig in i en situation som kan ses som riskfylld, har denne på grund av sina skyddsfaktorer en motståndskraft att stå emot riskerna. Även här verkar det som att informanten har en god kännedom om teorier om risk- och skyddsfaktorer. Det går i linje med vad El-Khouri, Standberg & Sundell (2005) anser är ett sätt att se på risk- och skyddsfaktorer, att skyddsfaktorer motverkar riskfaktorer i de fall de existerar. Det liknar även det tankesätt som informant 8 redogör för i nedanstående citat.

Man kanske röker braj en två gånger och det är jättedåligt, men du kommer inte bli missbrukare. För hemifrån har du med dig värderingar och sätt att se på saker som gör att du har någon typ av inre spärr eller moralisk kompass, som du kanske inte alltid själv reflekterar över men det är som en grund i dig som gör att du kommer kunna ta dig ur de här riskzonerna. Och det är mycket sånt som vi också fokuserar på. Det salutogena hos dem, alltså det som funkar, det som är friskt, det som är bra. [Informant 8]

Vi tolkar det som att informant 8 menar att vissa ungdomar har någon typ av inre skyddsfaktor som kan hindra dem från att vara i en riskzon när andra i samma situation utan den inre skyddsfaktorn skulle vara i riskzon. Båda dessa citat visar att informanterna gör en sammanslagen bild av ungdomens risk- och skyddsfaktorer för att bedöma situationen. Fler faktorer som ses vara skyddande kan minska oron för att en ungdom skall hamna i risk. Ungdomen anses då bära med sig egenskaper och erfarenheter som kan motverka att den ska ta beslut som får den att hamna i riskzon. Även detta tankesätt är det samma som El-Khoury, Strandberg & Sundell (2005) presenterar som ett möjligt sätt att se på risk- och skyddsfaktorer.

6.4 Mesonivåns relationer

Mesonivån skildrar de olika relationerna som finns mikrosystemen emellan och hur dessa relationer påverkar individen, och i det här fallet ungdomen. Ett forum där mesonivån kan urskiljas är under ett *SSPF-möte*. SSPF står för Socialtjänst, Skola, Polis, Fritid och är ett samverkansmöte där vårdnadshavare och ungdom kan få möjlighet att tillsammans med dessa aktörer diskutera hur en problematisk situation kan lösas. I nedanstående citat visas ett samtal mellan två informanter där de pratar om hur föräldrakontakten kan ses som ett sammanhang som kan utgöra en grund för riskzon.

Informant 8: Om vi gör orosanmälan lämnar inte den alltid mottagningsgruppen, det blir inte ens alltid en utredning. Och då får inte ungdomen insats, någon insats från socialtjänsten, men vi ser fortfarande ett behov av att ungdomen måste få någon form av hjälp. Men föräldrarna tackar nej. Och då är det jättesvårt när det inte är LVU [tvångsvård för unga] på det. Och det vill man ju undvika i så, man vill ju undvika LVU. Men det är väldigt svårt att motivera ungdomar eller föräldrarna. Vi gör ju inte det, men vi har förstått att det är svårt att motivera föräldrarna till stöd och hjälpinsatser från socialtjänst.

Informant 7: SSPF är också en sån grej som jag tänker är väldigt...

Informant 8: Det är jättebra för att identifiera riskzoner och riskgrupper. [...]

Informant 7: Och vi förstår ju att det är ett svårt jobb att, alltså att motivera föräldrar att lyfta SSPF till exempel men om föräldrarna inte ser den

oron själva för sina barn är det svårt att liksom “nej men varför ska ni prata om mitt barn där”...

Informant 8: Och det är en oro i sig.

Informant 7: ... “Jag löser detta själv för det funkar jättebra”. Men det är svårt för vi har så lite föräldrakontakt så det är svårt för oss att göra det arbetet.

Informanterna berättar om hur deras oro ökar när föräldrarna inte visar en samarbetsvilja gentemot skola eller fältarbetare. De påpekar även hur det kan utlösa en oro att föräldrarna inte visar engagemang. Bristen på engagemang från föräldrarnas sida samt deras avsaknad av oro för sitt barn ser fältarna som en riskfaktor för ungdomen. Samtidigt lyfter informant 8 att fältarbetarna förstår att det ibland kan vara svårt att motivera föräldrarna att ta hjälp av de insatser som finns och att det istället leder till att de tackar nej till den hjälp som erbjuds. Det rör sig i dessa fall inte om att föräldrarna inte har en oro för sitt barn, utan om att de inte vill ta emot hjälp från Socialtjänsten. Det är dock svårt för fältarbetarna att urskilja föräldrarnas inställning gällande situationen då de inte har en kontinuerlig föräldrakontakt.

Det blir tydligt i dialogen ovan att informanterna speglar ett exempel utifrån Bronfenbrenners (1979) mesonivå där relationer mellan olika system, exempelvis familj och socialtjänst, i sin tur påverkar individens situation. Dialogen ovan exemplifierar vidare hur SSPF-forumet i sig är en bra hjälp för fältarbetarna att upptäcka ungdomar i riskzon tack vare samverkan mellan olika aktörer där olika aspekter av ungdomens liv lyfts upp. I det här fallet är det tydligt hur relationen mellan de olika systemen är med och påverkar ungdomen.

6.5 Vistelsemiljö och grannskap på exonivå

En skillnad vi kunde finna mellan de olika fältgrupperna var hur de såg riskzon i ungdomars liv på en exonivå. I två av fältgrupperna nämndes inte bostadsområde eller andra sammanhang på exonivå som en faktor som kan leda till att hamna i riskzon. I de två andra fältgrupperna var det dock centrala sammanhang som återkom ett flertal gånger. I dessa fall var det inte bostadsområdet i sig som informanterna såg som problematiskt, utan de offentliga områden runt omkring och det som sker mellan människorna där. I citaten nedan exemplifieras detta.

Det är ett utsatt område med mycket risker. Nej men det finns ju mycket runt om som kan vara väldigt problematiskt. Mycket kriminalitet och droger och såna saker. [Informant 3]

Informant 3 menar att det område som ungdomarna bor i har många risker och ger kriminalitet och narkotika som exempel på risker att exponeras för. Även informant 4 ger nedan ett exempel på hur ungdomar utsätts för risksituationer endast genom att röra sig runt i sitt eget bostadsområde.

Ungdomarna vi möter i dom miljöerna, som kanske hänger ute i offentliga utrymmen, sent på kvällen eller natten eller som befinner sig på fritidsgårdarna i dom här områdena, där det finns kopplingar till kriminalitet på olika sätt. Det kommer väldigt nära i områdena. Då är det en risk bara att befinna sig där och då. [Informant 4]

Bostadsområde är en av de faktorer som Bronfenbrenner nämner som indirekt påverkar en individs utveckling och liv (G. Andersson, 2013). Det bekräftas även av informanterna som beskriver hur ungdomarna exponeras för diverse faktorer och omständigheter i deras bostadsområde som har en effekt på deras vardagsliv. Informant 4 nämner även att fritidsgårdar i området kan vara ett ställe där ungdomarna kommer i kontakt med kriminalitet, och även detta nämner Bronfenbrenner som en faktor i exonivån, kommunala resurser (G. Andersson, 2013). Vidare berättar informant 6 hur det finns ett lokalt köpcentrum i deras verksamhetsområde som de ser som ett riskfyllt område att spendera mycket tid på som ungdom.

Du kan börja hänga här, inte ha så jättemycket problem men en del kanske ändå, och ju längre du hänger här ju längre dras man liksom in i att, ja men folk kanske struntar i skolan, man kanske börjar testa droger för det är ett sätt att slappna av liksom så då blir tidsbegreppet också en riskzon. Det kan ju gå från att man är där på lovet lite grann för då har man lov och är ledig och sen fastnar man och är kvar och hänger kvar och är där varje dag efter skolan och det kanske blir senare och senare och så. [Informant 6]

Om fältarbetaren uppmärksammar en ungdom på sitt skollov anses det vara en "normal" handling då den är ledig och vill ha något att fylla sina dagar med. Fortsätter ungdomen vistas där även när lovet är slut beskrev informanten att oron ökar och att de försöker uppmärksamma ungdomen ytterligare för att skapa en inledande relation. Informanten upplever att en hög närvaro på en sådan plats är ett

symptom på att något annat inte står rätt till. Informanten berättar utifrån sin erfarenhet att en längre tid av vistelse på denna plats kommer leda till andra riskfaktorer. Platsen är därför ingen riskzon i sig, men kan bli det under speciella förhållanden, där en längre tid av närvaro är ett exempel. Andra exempel är att ett flertal av ungdomarna som uppehåller sig på denna plats har svårigheter i sin hemmiljö eller i skolan berättar informant 6. Det överensstämmer med Bronfenbrenners (1979) tankar gällande att ett flertal faktorer samverkar och tillsammans utgör ett inflytande på en individs liv. Det går alltså inte att särskilja olika sammanhang från varandra, utan de växelverkar med varandra även över de olika analysnivåerna. Det ger informant 6 ett tydligt exempel på i föregående citat.

6.6 Makronivåns strukturer

Den sista av de fyra nivåerna vi kunde urskilja att fältarbetarna ser riskzon på är makronivå. Samtliga informanter nämnde faktorer eller sammanhang som går att koppla till en makronivå. Det rörde dels mer abstrakta faktorer som normer, värderingar och ideologier, dels mer konkreta faktorer som lagar och samhällets uppbyggnad. Dock var det övergripande temat att de i sin roll som fältarbetare får en unik helhetssyn av en ungdoms situation som inte andra aktörer har. Samtliga informanter menade att de genom sitt stora nätverk med andra aktörer och myndigheter får en särskild överblick av vad det är som påverkar en ungdoms situation. Detta menade de ge en stor möjlighet att kunna vidarebefordra relevant information till andra aktörer för att på bästa sätt kunna erbjuda stöd och hjälp till en ungdom och flera av informanterna kallade sig själva "en spindel i nätet". Tack vare den helhetssyn som fältarbetarna upplever sig inneha, var det ett flertal av informanterna som även upplevde att de kunde se hur strukturella faktorer och sammanhang är med och påverkar på en individnivå. Följande citat är hämtat ur ett sammanhang där informant 1 berättar hur de tillsammans med andra aktörer som skola, fritidsgård och polis har möten där de gemensamt skapar sig en överblick över ungdomssituationen i området.

Tillsammans med att vi liksom tar del av statistik från folkhälsorapporter i [stad], att det här området visar att det är 6% av ungdomarna som har testat narkotika, det är jättemycket högre än de andra områdena. Vad betyder det? Då kanske vi också vet lite såhär, med dom här grupperna de pratar om, dom är väldigt liberala när det gäller drogpolitik eller dom skojar jättefriskt

om våld och vapen i det här området. Ah, man kan se liksom att allting hänger ihop. Så det blir såhär att då ser man ju strukturen väldigt tydligt tänker jag och att det strukturella liksom går ner i gruppnivån för att man vet att det här området eller den här helheten ser det ut såhär och det sipprar ut till att gruppen bemöter dom såhär och så sen att individerna kanske såhär pratar om att dom mår dåligt på det här sättet. [Informant 1]

Informant 1 beskriver hur de som fältarbetare genom ett flertal källor, både folkhälsorapporter och samverkansmöten med andra aktörer, får ta del av information som de kan använda i sitt arbete med att kartlägga ungdomssituationen i deras arbete. Informanten berättar även att de med hjälp av informationen de får ta del av kan se hur strukturella faktorer såsom åsikter om narkotikapolitik steg för steg till slut når en individ och påverkar dennes liv och situation. Även följande citat kommer från informant 1 där denne fortsätter att förklara på vilket sätt strukturella faktorerna kan ses som riskzon för en ungdom.

Men jag tänker att just riskzon, om man tänker att vi pratar om en individ som befinner sig i riskzon, då kommer det nog också med utifrån mer strukturella, eller. Jag försöker tänka att det inte bara handlar om att den här, nu betar den sig såhär, och då är det riskzonsbeteende eller såhär. Utan att det är en, ett symptom av kanske inte ha det bra hemma eller eh, ah men mer strukturella faktorer som påverkar. [Informant 1]

Vi tolkar det som att informanten menar att det inte är ungdomen som i sig själv bär med sig olika sammanhang som kan leda till en riskzon, utan att det snarare handlar om att yttre sammanhang på en strukturell nivå som påverkar dennes liv. Det liknar tankesättet Bronfenbrenner (1979) presenterar i sin teori. Han menar att tillsammans med system på mikro-, meso- och exonivå samverkar faktorer och sammanhang på en makronivå där dessa gemensamt formar en individs utveckling och liv. Makronivån har ett övergripande inflytande över de andra nivåerna. Det är den nivån som genom dess strukturer påverkar de andra nivåerna, men det är också ömsesidigt åt andra hållet (ibid). Genom individers handlingar och ställningstaganden kan enskilda individer påverka andra nivåer då en människa inom Bronfenbrenners teori inte ses som en passiv varelse som enbart låter sig påverkas av dess miljö, utan som en aktiv person som även kan påverka miljön runt omkring sig (ibid). På liknande sätt ser våra informanter att de sammanhang de urskiljer kan utgöra en grund för riskzon i en ungdoms liv på en strukturell nivå, kommer ge uttryck i individens liv. Ungdomarna är inte enbart passiva individer

som absorberar allt som händer dem, utan de kommer även att handla utifrån egna erfarenheter.

Vidare beskriver informant 4 hur även samhällseliga debatter och aktuella ämnen och trender är med och påverkar sammanhang som uppfattas som en riskzon.

Sen tycker vi att det handlar ju just om grupp och strukturell nivå, man ser trender till exempel hur ungdomar utsätter varandra för förtal till exempel eller sexuella trakasserier på sociala medier. [Informant 4]

Informant 4 nämner både förtal och sexuella trakasserier på sociala medier som grund för riskzon. Anledningen till att informanten ser det som en grund för riskzon är för att dessa ämnen under de senaste två åren har lett till stora samhällsdebatter där det har lyfts fram i ett nytt ljus och där den stora allmänheten har fått upp ögonen för dessa som problem på ett helt nytt sätt berättar informant 4. Vi tolkar det som att informanten menar att det som sker på en strukturell nivå, en makronivå, påverkar ungdomars beteenden och värderingar. Dels att vad som är ett okej beteende ändras efter samhällets trender, normer och värderingar, och dels vad som inte är ett okej beteende. Bronfenbrenner (1979) nämner just värderingar och normer som faktorer på makronivå som påverkar individen. När värderingar som finns anses ha en negativ inverkan på ungdomar, tolkar fältarbetare det som en grund för riskzon. I följande citat lyfter informant 8 andra sammanhang som deras arbetsgrupp ser som riskfyllda att påverkas av.

Och allt det här med att man inte vill vara ensam. Man vill ha vänner, man vill ha ett umgänge. Och jag menar när vi möter ungdomar så är det ju olika typer av riskzoner vi ser att de kan dras till också, det är inte bara den här klassiska kriminalitet och missbruk utan det är också högerextremism och andra typer av extremism. Just här i [olika ortsnamn] så har vi ju högerextrema makter och vindar som är starka. Mycket sydstatsflaggor, SD vann i skolvalen. [Informant 8]

Politiska ideologier som i samhället anses vara extrema är ett sammanhang informant 8 lyfter fram som problematisk att ungdomar i deras område dras till. Vilken politik som är rådande kommer till stor del att prägla hur utfallet hos individen blir i både skolmiljö, hälsa- och sjukvård, värderingar, etc. Därför menar informanten att det finns en risk när ungdomarna strävar efter ideologier som anses

som extremistiska och innesluter även sådana värderingar som en grund för riskzon i en ungdoms liv.

För att koppla tillbaka till det första citatet under denna rubrik där informant 1 lyfte hur den strukturella nivån sipprar ut till gruppen för att sedan påverka den enskilda individens mående kan vi se likheter i hur Bronfenbrenner (1979) presenterade sin teoretiska modell. Bronfenbrenner menar att samtliga nivåer har en inverkan på varandra, där makronivån har en övergripande syn och de andra mer specifik. Våra informanters resonemang om hur de uppmålade “problemen” hos en ungdom inte ligger endast inneboende i den personen, utan hur samtliga delar av miljön den befinner sig i kommer att spela en avgörande roll i hur individens uttryck och mående tar sin form.

7. Avslutande diskussion

Studiens syfte är att *undersöka och analysera hur fältarbetare uppfattar ordet riskzon och vilka sammanhang fältarbetare ser kan utgöra riskzon i en ungdoms liv*. Under följande avsnitt kommer vi därför redovisa för hur vi har uppnått syftet genom att besvara våra frågeställningar. Vi kommer även lyfta andra reflektioner som uppkommit under arbetets gång. De frågeställningar vi utgått från i studien är följande. *Hur uppfattar fältarbetare ordet riskzon? Hur identifierar en fältarbetare om en ungdom är i riskzon? Vilka sammanhang ser fältarbetarna kan utgöra en riskzon i en ungdoms liv?* Studien har utgått från teorier om handlingsutrymme, tolkningsföreträde, risk- och skyddsfaktorer samt Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell.

I vår studie har det framkommit att fältarbetare upplever begreppet riskzon som svårdefinierat. Resultatet går i linje med den litteratur som finns sedan tidigare där det presenteras ett antal faktorer som vanligtvis återkommer när riskzon skall förklaras. Några av de faktorerna kan vara skolgång, hemmiljö och psykosocial hälsa. Dock finns en svårighet att hitta en entydig definition som beskriver begreppet i sin helhet, vilken är överskridande och gäller för samtliga fältarbetare vilka har *ungdomar i riskzon* som målgrupp.

I resultatet förde även informanterna ett resonemang huruvida riskzon kan ses som en fysisk plats, ett stadie som ungdomen kan befinna sig i eller yttre faktorer som påverkar individens sociala kontroll. Då riskzon är ett vedertaget begrepp som socialt förebyggande arbete arbetar med anser vi det anmärkningsvärt att uppfattningen mellan fältarbetare kan skilja sig gällande vilka kriterier som avgör om en ungdom är i riskzon. En fältarbetare uttryckte till exempel att alla ungdomar de möter befinner sig i riskzon endast på grund av att de bor i ett visst område. En annan fältarbetare påpekade hur riskzon inte är ett statiskt tillstånd utan yttre faktorer som påverkar individen. Ytterligare ett tankesätt betonade det fysiska rummet eller individuella beteenden som kriterier vilka avgör om en ungdom är i riskzon eller ej.

Då det saknas en tydlig definition av det målgivande begreppet ger det fältarbetarna ett tolkningsföreträde att bestämma när en ungdom ska erbjudas hjälp och vilken hjälp som skall erbjudas. Det framkom i studien att fältarbetarna använder sin professionella erfarenhet och intuition för att avgöra huruvida en ungdom är i riskzon eller ej. Tolkningsföreträdet att avgöra vem som är i riskzon och vem som inte är det, och makten som kommer med det, finns då hos varje arbetsgrupp att själva bestämma. Att ha kunskap om sin målgrupp är avgörande i hur det praktiska arbetet kommer att ta sin form och utefter vem som kommer att tas i kontakt med. Antagandet kan göras att det finns en risk att ungdomar faller mellan de berömda stolarna när gruppen som jobbas mot inte innehar en tydlig distinktion. I vår studie har det dock inte framkommit en oro över detta utan det har istället visat sig att fältarbetarna litar på sin tidigare professionella erfarenhet för att kunna ta välgrundade beslut. Det visade sig även i vår studie att arbetet som fältarbetare kommer med ett stort handlingsutrymme och ger fältarbetarna en unik position att utgå från vad de anser vara korrekt utifrån sin kunskap. Trots de möjliga risker som kan uppstå vid ett stort handlingsutrymme och tolkningsföreträde har de fältarbetare vi intervjuat hittat ett arbetssätt att hantera det på med hjälp av sin tidigare erfarenhet och professionella kunskap.

Under studiens gång återkom ett antal sammanhang som enligt fältarbetarna kan utgöra grund för riskzon i en ungdoms liv. Exempel på dessa var hemförhållanden, skolgång och umgängeskrets som alla befinner sig på en mikronivå utifrån Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell. Andra sammanhang som återkom i studien var relationer mellan de olika aktörerna i ungdomens liv som återfinns på mesonivån. Även offentliga platser som ungdomen rör sig på nämndes ett flertal gånger och finns även med som exempel på exonivå. Ytterligare sammanhang som fältarbetarna uppmärksammade som riskzoner för ungdomar var specifika normer och värderingar i samhället. Det kunde bland annat vara extrema politiska åsikter såväl som en liberal syn på narkotikapolitik som båda återfinns på makronivå.

Ytterligare en intressant aspekt som framkommit i studien är att informanterna i sina svar har visat på en förståelse och användning av risk- och skyddsfaktorer i deras bedömning om en ungdom är i riskzon eller ej. Vi tolkar det som att fältarbetarna i deras arbete har med sig teorier om risk- och skyddsfaktorer när de

analyserar ungdomars situation. Det framkommer även hur informanterna har ett tankesätt som naturligt går hand i hand med Bronfenbrenners utvecklingsekologiska modell vilket visar på en inneboende teoretisk kunskap. De uppvisar en medvetenhet gällande att olika faktorer kan spela olika roller i fall till fall.

Under studiens gång har ett antal vidare forskningsområden utkristalliserats sig för oss. Ett av dessa är en önskan om vidare forskning när det kommer till de olika definitionerna av riskzon. Att exempelvis göra en komparativ studie med fokus på skillnader mellan olika fältgrupper/stadsdelar/platser hade kunnat bidra till att belysa eventuella ojämlikheter i bedömningen om sammanhang som kan utgöra en riskzon i en ungdoms liv. Det har även framkommit att vad som ses som en skyddsfaktor eller riskfaktor för riskzon i ett visst sammanhang kan i ett annat vara en obetydlig faktor och tvärtom. Det kan därmed finnas en möjlighet att risk- och skyddsfaktorer har en stor betydelse även inom andra arbetsgrupper inom socialt arbete och kan med fördel forskas vidare på. En sådan forskning skulle kunna utröna vilken betydelse risk- och skyddsfaktorer har i det sociala arbetet idag.

Referenslista

- Akademikerförbundet SSR (2011). *Policy för socialt förebyggande arbete*. [https://akademssr.se/sites/default/files/files/policy_socialtforebyggandearbete.pdf/Hämtad: 2019-03-08]
- Ander, B. (Red.). (2005). *Möten i mellanrummet: socialt förebyggande arbete med ungdomar*. Stockholm: Förlagshuset Gothia AB.
- Andersson, B. (2006). Ungdomar och offentligt liv. I: B. Erdal (Red.), *Ute - inne. Oppsøkende sosialt arbeid med ungdom*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Andersson, B. (2013). Finding ways to the hard to reach — considerations on the content and concept of outreach work. *European Journal of Social Work*, 16 (2) 171–186.
- Andersson, B.-E. (1986). *Utvecklingssekologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, G. (2013). *Perspektiv på sociala problem* (2: a uppl.; A. Meeuwisse & H. Swärd, Red.). Stockholm: Natur & Kultur.
- Blomberg, S., & Dunér, A. (2015). Biståndshandläggarens yrkesroll och handlingsutrymme inom äldreomsorgen. I S. Johansson, P. Dellgran, & S. Höjer (Red.), *Människobehandlande organisationer. Villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Brinkmann, S., & Kvale, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development*. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press.
- Bryman, A. (2008). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB.
- Calissendorff, J., Höjer, S., & Svensson, P. (1986). *Grundbok i socialt fältarbete*. Stockholm: Liber Tryck AB.
- David, M., & Sutton, C. D. (2016). *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Dermody, S. S. (2018). Risk of polysubstance use among sexual minority and heterosexual youth. *Drug and Alcohol Dependence; Lausanne*, 192:38.
- El-Khoury, B. M., Strandberg, A. & Sundell, K. (2005). *Risikfaktorer för normbrytande beteende*. Stockholms stadsledningskontor: Forsknings- och Utvecklingsenheten
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Towns, A., & Wängnerud, L. (2017). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Wolters Kluwer Sverige AB.
- Fornäs, J., Lindberg, U., & Sernhede, O. (1984). *Ungdomskultur: Identitet och motstånd*. Stockholm: Akademilitteratur.

Riksförbundet för fältarbetare. (u.å.). *Fältarbete en definition RiF*
[<http://www.faltarbete.se/wp-content/uploads/2016/02/F%C3%A4ltarbete-en-definition-RiF.pdf/>. Hämtad: 2019-03-08]

Giddens, A., & Sutton, P. W. (2013). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur AB.

Jacobsen, D. I. (2012). *Förståelse, beskrivning och förklaring* (2: a uppl.). Lund: Studentlitteratur AB.

Johansson, R. (2007). *Vid byråkratins gränser. Om handlingsfrihetens organisatoriska begränsningar i klientrelaterat område*. Lund: Arkiv Förlag.

Johansson, S., Dellgran, P., & Höjer, S. (2015). Inledning. I S. Johansson, P. Dellgran, & S. Höjer (Red.) *Människobehandlande organisationer. Villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete*. Stockholm: Natur & Kultur.

Justesen, L., & Mik-Meyer, N. (2011). *Kvalitativa metoder - från vetenskap till praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Kalman, H., & Lövgren, V. (2012). Etik i forskning och etiska dilemman. I: H. Kalman & V. Lövgren (Red.) *Etiska dilemman. Forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Kivisto, P. (2001). Teenagers, Pregnancy, and Childbearing in a Risk Society: How Do High-Risk Teens Differ From Their Age Peers? *Journal of Family Issues*, 22(8), 1044–1065.

Lipsky, M. (2010). *Street-Level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Service*. New York: Russell Sage Foundation.

Mericle, A. A. (2002). *HIV/AIDS risk among delinquent youth: Toward an understanding of risk among a high risk population* (Ph.D., The University of Chicago).

Nationalencyklopedin. *Norm*

[<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/norm/> Hämtad: 2019-04-03].

Nilsson, E., Schoultz, I., & Wickenberg, P. (2015). *Kriminalitet ses som ett val*. Lunds Universitet

Ohlsson, L. B. & Swärd, H. (1994). *Ungdom som samhällsproblem*. Lund: Studentlitteratur.

Sahlin, I. (1992). *Ungdomsprojekt: retorik och praktik*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Schierenbeck, I. (2003). *Bakom välfärdsstatens dörrar*. Umeå: Boréa Bokförlag.

Sernhede, O. (1984). *Av drömmar väver man...* Malmö: Utbildningsproduktion.

Socialstyrelsen. (2009). *Barn och unga som begår brott: handbok för socialtjänsten*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialtjänstlagen. (2001:453) Svensk författningssamling 2001:2001:453 t.o.m. SFS 2018:1894 - Riksdagen.

[https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453 Hämtad 2019-03-15]

Sundell, K., & Forster, M. (2005). *En grund för att växa. Forskning om att förebygga beteendeproblem hos barn*. Stockholm: Socialtjänstförvaltningen.

Svedmark, E. I. (2012). Att skydda individen från skada. I: H. Kalman & V. Lövgren. (Red.) *Etiska dilemman. Forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Svensson, A.-K. (1998). *Barnet, språket och miljön*. Lund: Studentlitteratur.

Svensson, K., Johnsson, E., & Laanemets, L. (2008). *Handlingsutrymme. Utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur & Kultur.

Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur AB.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Waara, P. (1990). Teorier om ungdomskulturforskning. I: I. Rindberg (Red.) *Ungdomskultur*. Stockholm: Svenskläraryöreningen.

Bilagor

Bilaga 1

Informationsbrev

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Förfrågan om att delta i en studie om fältarbetares uppfattning av ordet *riskzon*.

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur fältarbetare definierar ordet *riskzon*, för att skapa en djupare förståelse av hur deras uppfattning är relaterad till när en insats sätts in.

Studien är ett examensarbete på grundnivå och är en del av utbildningen till socionom vid Göteborgs Universitet. Studien kommer att genomföras med intervjuer under mars 2019. Intervjun kommer att beröra din uppfattning och erfarenhet av ordet *riskzon* kopplat till ungdomar. Intervjun beräknas ta ca 45 minuter. Det är viktigt att intervjun sker i ostörd miljö, på en tid och plats som Du bestämmer. Intervjun kommer att spelas in och skrivas ut i text.

Den information som Du lämnar kommer att behandlas säkert och redovisningen av resultatet kommer att ske så att ingen individ kan identifieras. Resultatet kommer att presenteras i form av en muntlig presentation till andra socionomstudenter samt i form av ett examensarbete. När examensarbetet är färdigt och godkänt kommer det att arkiveras i en databas vid Göteborgs Universitet. Inspelningarna kommer att raderas när examensarbetet är godkänt. Du kommer ha möjlighet att ta del av examensarbetet genom att få en kopia av arbetet.

Deltagandet är helt frivilligt och Du kan när som helst avbryta din medverkan utan närmare motivering.

Vi frågar härmed om Du vill delta i denna studie. Om så är fallet, maila oss gärna så snart som möjligt om en tid och plats som passar Dig!

Har Du frågor om studien är Du välkommen att höra av dig till någon av oss eller vår handledare Björn Jonsson via mail.

Sofia Hedström
Student

Madelene Balke
Student

Bilaga 2

Intervjuguide

Namn?

Hur länge har du jobbat i fältgruppen?

Vad har du för utbildning?

Vilka är er målgrupp?

Det pratas mycket om ordet riskzon, vad tänker du när du hör det ordet?

- Vad betyder det ordet för dig?
- Vilka sammanhang dyker upp när du hör det ordet?
- Varifrån kommer definitionen/vilken "källa"?

Hur får ett ord som riskzon betydelse för dig i ditt arbete?

- På individnivå?
- På gruppnivå?
- På samhällsnivå?
- Varifrån uppstod behovet av dessa verksamheter?
- Vad kan de förhindra/bidra till?

Berätta om en konkret situation då du uppfattat att en ungdom befunnit sig i riskzon.

- Vad hände då? Vad gjorde du? Vilka reaktioner blev det på det du/ni gjorde?

Har din bild av vad riskzon är förändrats under din arbetstid som fältsekreterare?

- På vilket sätt då?

Berätta om en konkret situation då du uppfattat att en ungdom befunnit sig i risk.

- Vad hände då? Vad gjorde du? Vilka reaktioner blev det på det du/ni gjorde?
- Vad för insats/vanligast/förtydliga?

Finns det något du vill tillägga som vi inte tagit upp?

Bilaga 3

TJÄNSTESKRIVELSE

1 (6)

2016-05-03

2016/SDNV0079

Inriktningsdokument gällande Individ- och familjeomsorgens fältverksamhet

Förslag till beslut

föreslås besluta att:

1. Anta den i dokumentet beskrivna inriktningen för Individ- och familjeomsorgens fältverksamhet i

Beskrivning av inriktningen av fältverksamheten i korthet

Fältverksamheten i ska jobba enligt metoden Detached youth work. Metoden är uppsökande arbete där fokus ligger på samhandlingen mellan ungdomarna och fältarbetarna. Metoden vilar på hörnstenarna; *kontaktskapande, kartläggning* och *förändringsarbete*. För att bedriva en tydlig och avgränsad fältverksamhet ska arbetet huvudsakligen ligga på gruppnivå och som en tidig insats för att förhindra en negativ utveckling. Insatserna ska vara tidiga då målgruppen är ungdomar i riskzonen mellan 10-16 år.

Fältverksamheten ska främst bedriva verksamhet inom tre områden; uppsökande arbete i prioriterade bostadsområden och riktade stödgrupper till ungdomar med sociala problem på skolor och i bostadsområden.

Beskrivning av fältverksamhetens inriktning i sin helhet

Bakgrund

Stad. Genomlysningen visade att fältverksamhetens uppdrag och målgrupp är otydligt och behöver avgränsas och definieras. Otydligheten bestod främst i att fältarbetarna spände över för stort geografiskt område då de skulle verka i hela och samtliga 13 högstadieskolor och fritidsgårdar i åldern 13-18 år. Tillfälliga punktinsatser och akuta insatser prioriterades vilket fick till effekt att det var svårt för fältgruppen att ha ett kontinuerligt och långsiktigt arbete gentemot ungdomarna. En effekt av det otydliga uppdraget var att gränserna för fältverksamhetens uppdrag och andra verksamhetens uppdrag blev otydligt. Ytterligare en aspekt som framkom var att fältarbetarnas kunskap om ungdomarna inte efterfrågades.